



WOLONTARIAT, FILANTROPIA I 1% – RAPORT Z BADAŃ 2005

Marta Gumkowska

Raport z badania Omnibus wykonanego przez firmę
SMG/KRC A Millward Brown Company
w dniach 7- 10 listopada 2005
na losowej reprezentatywnej próbie 1006 dorosłych Polaków

Badanie zrealizowane na zlecenie **Stowarzyszenia
Klon/Jawor** - w ramach Programu Trzeci Sektor
finansowanego przez Trust for Civil Society in Central & Eastern
Europe i Fundację im. Stefana Batorego - i **Stowarzyszenia
Centrum Wolontariatu w Warszawie** dzięki wsparciu firmy
Commercial Union Polska „Opiekuna wolontariatu w Polsce”.

Opracowanie danych: Stowarzyszenie Klon/Jawor

SPIS TREŚCI	
WSTĘP	3
SŁOWNICZEK	3
PODSTAWOWE FAKTY 2005	5
I. Wolontariat, filantropia i 1% w 2004 roku.....	7
1. WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH.....	7
2. DAROWIZNY NA RZECZ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH	9
3. MOTYWACJE I SPOSOBY PODEJMOWANIA DECYZJI O PRZEKAZANIU DAROWIZNY I POŚWIĘCENIU CZASU.....	12
POWODY UDZIELENIA WSPARCIA	13
4. DLACZEGO POLACY NIE ANGAŻUJĄ SIĘ W DZIAŁANIA SPOŁECZNE ?....	14
5. CZŁONKOSTWO	14
6. KIM SĄ WOLONTARIUSZE, DARCYŃCY I CZŁONKOWIE ORGANIZACJI – społeczno-demograficzne uwarunkowanie zaangażowania społecznego Polaków	16
7. WOLONTARIAT W EUROPIE	19
8. SKŁONNOŚĆ POLAKÓW DO ALOKACJI 1% PODATKU NA RZECZ ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO	20
9. INNE DZIAŁANIA OBYWATELSKIE	22
II. Opinie o organizacjach pozarządowych, aktywności społecznej Polaków i ich gotowości do pomocy innym.....	24
1. ZNAJOMOŚĆ I KORZYSTANIE Z USŁUG ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH	24
2. OPINIE POLAKÓW O ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH	26
3. ZAUFANIE I GOTOWOŚĆ DO POMOCY INNYM	28
4. ZAUFANIE DO ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH I INNYCH INSTYTUCJI PUBLICZNYCH.....	31
UWAGI METODOLOGICZNE	33

WSTĘP

Broszurka, którą przekazujemy w Państwa ręce, jest szóstą w serii „Warto Wiedzieć Więcej – Badania organizacji pozarządowych” (dotychczas ukazały się trzy broszury prezentujące wyniki badań wolontariatu, filantropii i skłonności do przekazania 1% podatku z 2002, 2003 i 2004 roku, a także dwa raporty z badań organizacji pozarządowych – „Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych” z 2002 i 2004 roku). Przedstawiamy w niej wyniki badania wolontariatu, filantropii i członkostwa Polaków w organizacjach pozarządowych, a także deklarowanej gotowości przekazywania 1% podatków na rzecz organizacji.

Badanie, którego wyniki są tu prezentowane zostało przeprowadzone **na reprezentatywnej próbie 1006 Polaków w dniach 7-10 listopada 2005** roku przez firmę SMG/KRC A Millward Brown Company (w ramach badania typu Omnibus) na zlecenie Stowarzyszenia Klon/Jawor - w ramach Programu Trzeci Sektor finansowanego przez Trust for Civil Society in Central & Eastern Europe i Fundację im. Stefana Batorego - i Stowarzyszenia Centrum Wolontariatu w Warszawie dzięki wsparciu firmy Commercial Union Polska „Opiekuna wolontariatu w Polsce”.

Badanie wolontariatu i filantropii zostało przeprowadzone w 2005 roku po raz piąty. Raporty z poprzednich badań, realizowanych jesienią 2001, 2002, 2003 i 2004 roku, znajdują się na stronie www.badania.ngo.pl. Regularność prowadzenia badań realizowanych w oparciu o podobną metodologię pozwala obserwować zmiany zaangażowania społecznego Polaków.

Z danych uzyskanych w badaniu wyłania się **obraz wolontariatu i filantropii w Polsce 2005 roku**. Raport odpowiada na podstawowe pytania, takie, jak: „ilu Polaków przekazało pieniądze lub poświęciło swój czas na działania społeczne w ciągu ostatniego roku?”, „jakie organizacje lub ruchy społeczne i religijne Polacy wsparli?”, „jaką sumę pieniędzy przekazali, aby im pomóc?”, „ile czasu poświęcili na pracę wolontarystyczną?” itd. Omówione zostały w nim również deklarowane przez Polaków motywacje zaangażowania w pracę społeczną, jak też powody nie angażowania się w wolontariat i filantropię. Badanie samego wolontariatu i filantropii jak co roku uzupełnione zostało pytaniami o opinie o organizacjach pozarządowych i ich roli w rozwiązywaniu ważnych problemów społecznych oraz o przynależność członkowską. Ważnym elementem raportu jest też analiza funkcjonowania wprowadzonego w Ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie mechanizmu umożliwiającego przekazanie jednego procentu podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego. Dorośli Polacy zostali spytani o znajomość tego rozwiązania i o to, czy skorzystali z niego w 2005 roku, a także poproszeni zostali o deklarację, czy są gotowi przekazać 1% w 2006 roku.

Jednak wolontariat, filantropia, członkostwo w organizacjach czy skłonność do przekazania na ich rzecz 1% podatku to nie jedyne aspekty szeroko rozumianej „obywatelskości”, którymi zajmujemy się w raporcie. Ciekawe wnioski płyną z badań międzynarodowych, przede wszystkim European Social Survey z roku 2005 i 2002 (dane o różnych formach społecznego zaangażowania, a także poziomie zaufania do innych) oraz międzynarodowych badań zaufania do instytucji publicznych także z roku 2005 (koordynowanych przez GlobalScan Incorporated). Są one istotnym uzupełnieniem wyników badania realizowanego przez Stowarzyszenie Klon/Jawor, Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu w Warszawie i SMG/KRC, nie tylko ze względu na rozszerzenie zakresu badanych postaw obywatelskich, ale także z powodu ich porównawczego, międzynarodowego charakteru.

SŁOWNICZEK

* **Wolontariat** - Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu sformułowało definicję wolontariatu, której podstawą były kilkuletnie doświadczenia w pracy z wolontariuszami oraz liczne kontakty z organizacjami europejskimi i amerykańskimi. Według niej „wolontariat to bezpłatne, dobrowolne, świadome działanie na rzecz innych, wykraczające poza więzi rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie”.

Obecnie „wolontariat” i „wolontariusz”, dzięki nowej ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003, są już pojęciami prawnymi. Ustawa definiuje „wolontariusza” jako osobę fizyczną, która wykonuje świadczenia dobrowolnie i bez gratyfikacji materialnej na rzecz organizacji pozarządowych, organów administracji publicznej i podległych im jednostek organizacyjnych. **Praca wolontarystyczna** bywa używana wymiennie ze sformulowaniem **praca**

społeczna, ochotnicza.

W prezentowanym tu badaniu **wolontariat** to nieodpłatne, dobrowolne poświęcenie czasu na pracę społeczną w organizacjach pozarządowych, ruchach społecznych i religijnych. Tak więc idea dobrowolności i nieodpłatności pracy są zgodne z obydwoma przedstawionymi wyżej definicjami, natomiast grupa instytucji, na rzecz których można pracować wolontarystycznie, nie pokrywa się w badaniu z tymi wymienionymi w ustawie. Nie pytaliśmy respondentów o ich nieodpłatne zaangażowanie w instytucjach państwowych, zaś na liście organizacji pozarządowych – oprócz takich rozumianych w myśl ustawy, znalazły się dodatkowo ruchy religijne, wspólnoty parafialne i misje, ruchy polityczne (inne niż zarejestrowane partie polityczne) oraz ruchy społeczne, akcje o powszechnym zasięgu i kampanie. W raporcie **wolontariuszami** nazywani są wszyscy, którzy w ciągu ostatniego roku poświęcili nieodpłatnie czas na pracę w organizacji społecznej.

* **Filantropia** to działalność osób bądź instytucji, polegająca na bezinteresownym udzielaniu pomocy finansowej lub materialnej potrzebującym. Filantropia bywa używana wymiennie ze sformułowaniami dobroczynność lub działalność charytatywna.

Filantropami lub **darczyńcami** są w raporcie nazywani wszyscy, którzy w ciągu ostatniego roku dobrowolnie przekazali pieniądze lub dary rzeczowe na rzecz organizacji pozarządowych, ruchów społecznych lub religijnych.

* **Alokacja 1% podatków** - Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie wprowadziła możliwość przekazywania 1% podatku dochodowego przez osoby fizyczne na rzecz organizacji pożytku publicznego.

PODSTAWOWE FAKTY 2005

WOLONTARIAT

- W 2005 roku **23,2%, czyli ok. 6,9 mln dorosłych Polaków** poświęciło swój czas na pracę wolontarystyczną. Od 2001 roku liczba wolontariuszy wzrosła dwukrotnie.
- **Kim są wolontariusze?** W pracę społeczną minimalnie częściej angażują się **mężczyźni** (stanowią 53% wolontariuszy). Najwięcej wolontariuszy jest wśród **osób z wyższym wykształceniem**. Tak jak w poprzednich latach, w 2005 roku najczęściej w wolontariat angażowały się **osoby młode**, poniżej 25 roku życia (studenci i uczniowie). Zwiększa się liczba wolontariuszy wśród osób **między 36 a 45 rokiem życia**, pracujących zawodowo.
- **Komu pomagają?** Wolontariusze najczęściej wspierają swoją pracę:
 - organizacje pomagające najuboższym
 - organizacje i ruchy religijne, parafialne
 - Ochotnicze Straże Pożarne, GOPR, WOPR i inne organizacje ratownicze.
- **Dlaczego to robią?** Najczęstszym powodem podjęcia pracy społecznej są dla wolontariuszy ich **moralne, religijne i polityczne przekonania** (wskazuje na nie 64%). 37% podjęło pracę społeczną ze względu na zainteresowania i przyjemność z jej wykonywania. 33% angażuje się w wolontariat, licząc na odwzajemnienie pomocy w przyszłości.
- **Ile czasu pracują?** Liczba Polaków zaangażowanych w prace wolontarystyczną rośnie, ale nie zwiększa się liczba godzin na nią poświęcanych – tylko **co dziesiąty** wolontariusz przepracował społecznie w ostatnim roku **więcej niż 19 dni roboczych** (150 godzin).

FILANTROPIA

- W 2005 roku **41,8%, czyli 12,5 mln dorosłych Polaków** przekazało pieniądze lub dary rzeczowe na rzecz organizacji pozarządowych, ruchów społecznych lub religijnych. Oznacza to wzrost w stosunku do 2003 roku, kiedy finansowe lub rzeczowe wsparcie dla organizacji i ruchów społecznych zadeklarowało 33,4% Polaków.
- **Kim są darczyńcy?** W filantropię angażują się częściej:
 - **kobiety** (stanowią 57% darczyńców)
 - osoby z **wykształceniem średnim** lub **wyższym** (niemal co druga udzieliła wsparcia)
 - osoby w wieku **36-45 lat**, a także osoby **powyżej 55 roku życia** (odsetek zaangażowanych w filantropię w tych grupach wiekowych sięga 44%)
 - osoby o dochodach powyżej 1000 zł na członka gospodarstwa domowego (co drugi badany deklarujący najwyższe dochody przekazał w 2005 roku jakieś środki finansowe na rzecz organizacji)
- **Komu pomagają?** Polacy najczęściej wspierają finansowo:
 - organizacje pomagające najuboższym (19,7%)
 - organizacje i ruchy religijne, parafialne (11,2%)
 - organizacje zajmujące się pomocą humanitarną (10,7%)
- **Dlaczego to robią?** Najważniejszą motywacją zaangażowania w filantropię jest **przekonanie, że innym powinno się pomagać**, płynące z moralnych, religijnych lub politycznych pobudek (mówi o nim 66% darczyńców). Z kolei wśród bezpośrednich bodźców, które decydują o zaangażowaniu w działania filantropijne najczęściej wskazywane były **kampanie w środkach masowego przekazu** (wpłynęły na decyzję 38% darczyńców) oraz **bezpośrednie prośby o udzielenie wsparcia** od osób reprezentujących jakąś organizację lub grupę (wskazało je 30%).
- **Ile dają?** Niemal połowa darczyńców (46%) wsparła organizację kwotą nie większą niż 50 zł. 30,6% przekazało w ostatnim roku między 50 a 200 zł. Niemal dwa razy zwiększył się odsetek darczyńców, którzy zadeklarowali **darowizny większe niż 200 zł** – w 2005 roku było ich 12,8%.
- **Jak przekazują pieniądze?** Od 2002 roku odsetek darczyńców, którzy **przekazali darowiznę za pomocą SMS-a lub Audiotele** wzrósł niemal sześciokrotnie (w roku 2002 roku z metody tej korzystało 4%, a w 2005 28% darczyńców). Zwiększył się też odsetek darczyńców przekazujących pieniądze za pomocą **przekazu bankowego lub pocztowego** (9% w roku 2005). Cały czas jednak najpopularniejszą metodą wspierania organizacji jest **bezpośrednie przekazanie**

pieniędzy do puszki/skarbonki na ulicy lub w organizacji – odsetek przekazujących pieniądze tą metodą zmniejszył się nieznacznie, jednak cały czas wybiera ją 64% darczyńców.

MOŻLIWOŚĆ PRZEKAZANIA 1% PODATKU

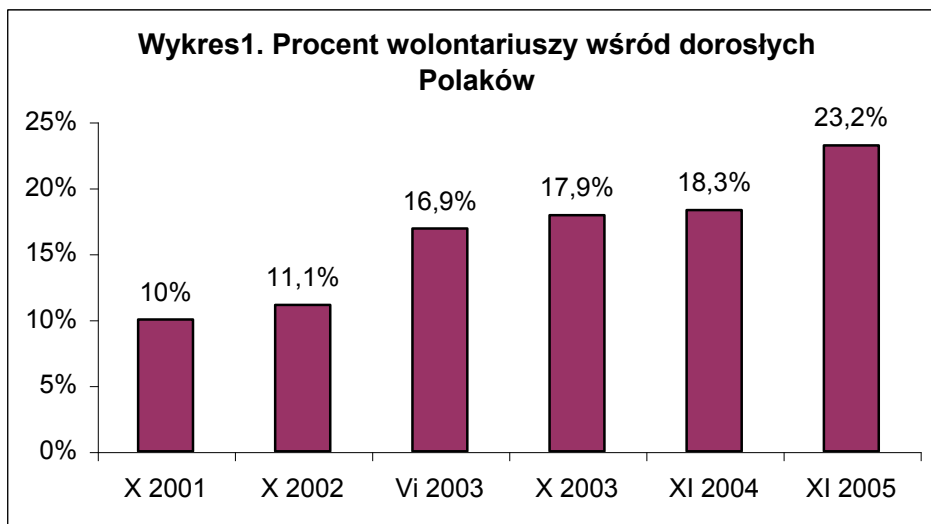
- **Ilu Polaków słyszało o 1%?** W listopadzie 2005 roku, niemal dwa lata po wejściu w życie rozwiązania umożliwiającego przekazanie 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego, **co drugi Polak zadeklarował, że słyszał o tej możliwości – o 20% więcej** niż w 2004 roku. Dla porównania: na Słowacji (według badań z 2002 roku), półtora roku po wprowadzeniu tego mechanizmu, o możliwości przekazania 1% słyszało 70%.
- **Ilu Polaków przekazało 1% podatku w 2005 roku?** Jak wynika z danych Ministerstwa Finansów w 2005 roku z możliwości przekazania 1% podatków skorzystało **680,5 tys. osób, a więc ok. 2,9% podatników**.
 - **8 razy mniej** Polaków skorzystało z mechanizmu 1% niż zadeklarowało to w badaniu z 2004 roku, (18% twierdziło, że podzieli się swoim podatkiem z organizacjami pożytku publicznego).
 - Jednocześnie liczba podatników, którzy przekazali 1% podatku rozliczając dochody z 2004 roku jest ponad **8 razy większa** niż liczba tych, którzy zrobili to w 2003 roku.
 - Kwota, którą przekazali Polacy organizacjom pożytku publicznego (41 616 tys. zł) jest **4 razy większa**, niż ta pochodząca z 1% w 2003 roku.
 - Pieniądze, które trafiły do organizacji pożytku publicznego w 2004 roku **to 14% kwoty, która mogłaby do nich trafić**, gdyby wszyscy podatnicy skorzystali z przysługującego im prawa przekazania 1% podatku.
- **Dlaczego Polacy nie przekazali 1% w 2005 roku?** Na to pytanie odpowiadali tylko ci respondenci, którzy zadeklarowali, że przed badaniem słyszeli o mechanizmie 1%. Oto najczęściej wymieniane powody:
 - nie wiedzieli, jak to zrobić (16%)
 - nie mieli żadnych dochodów, nie rozliczali się z fiskusem (15%)
 - osiągnęli zbyt niskie dochody, żeby ktoś miał z tego rzeczywisty pożytek (13%)
 - uważają, że zbyt dużo z tym zachodu, bieżąco, formalności (11%)
 - nie wiedzieli wtedy o możliwości przekazania 1% (10%)
- **Ilu Polaków deklaruje, że przekaże 1%?** To, że połowa Polaków słyszała o mechanizmie 1% nie oznacza, że wszyscy oni planują skorzystać z tej możliwości. W listopadzie 2005 roku tylko **23% Polaków zadeklarowało, że to zrobi** (w tym 19% bezwarunkowo, a kolejne 4% pod pewnym warunkiem). Jednocześnie **29% Polaków** spełniających podstawowy warunek skorzystania z możliwości 1% (rozliczanie się z fiskusem), deklaruje, że **nie zamierza podzielić się swoim podatkiem**. Dodatkowo 14% nie robi tego, ponieważ nie odprowadza podatku. **34% respondentów zastanawia się** nad skorzystaniem z opcji 1%.
- **Kto planuje przekazać 1% w tym roku?** Gotowość skorzystania z mechanizmu 1% **rośnie wraz z wykształceniem**. W grupie osób z wykształceniem podstawowym deklaruje ją tylko 12%, średnim ok. 27%, zaś wśród osób z wykształceniem wyższym 35%. Najczęściej chęć przekazania 1% podatku deklarują też osoby między 26 a 35 rokiem życia (34%), najrzadziej – ludzie w wieku powyżej 55 lat.

I. Wolontariat, filantropia i 1% w 2004 roku

1. WOLONTARIAT W ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH

Wolontariat w przedstawionym tu ujęciu to nieodpłatne, dobrowolne poświęcenie czasu na pracę społeczną w organizacjach pozarządowych, ruchach społecznych i religijnych.

Zmiany wolontariatu w latach 2001 - 2005



W 2005 roku 23,2%, czyli ok. 6,9 mln dorosłych Polaków zadeklarowało, że w ciągu ostatniego roku poświęciło czas (nie pobierając za to wynagrodzenia) na rzecz organizacji pozarządowych, grup, związków lub ruchów społecznych i religijnych. Oznacza to, że liczba wolontariuszy od 2001 roku wzrosła dwukrotnie.

Z wykresu przedstawiającego wyniki badań w kolejnych latach widać, że wzrost ten ma charakter stały. Największą zmianę w popularności wolontariatu zarejestrowano pomiędzy październikiem 2002 i czerwcem 2003. Od tamtego czasu tendencja wzrostowa się utrzymywała, choć wzrost był zdecydowanie mniej gwałtowny, aby znów zwiększyć dynamikę między 2004 a 2005 rokiem, kiedy procent wolontariuszy zwiększył się o 5 punktów procentowych.

Wydaje się, że zmiana aktywności społecznej, o której świadczą wyniki badań, zachodzi nie tylko w sferze zachowań – więcej Polaków angażuje się w wolontariat, ale też na poziomie świadomości. Temat organizacji pozarządowych jest bardziej obecny w mediach teraz niż kilka lat temu, wiedza na temat wolontariatu stała się powszechniejsza, co przekłada się na większą skłonność do definiowania swoich działań w jako wolontariatu. Większe zainteresowanie mediów nie jest jednak jedynym powodem zwiększania się popularności idei wolontariatu i liczby wolontariuszy. W kontekście danych o dynamicznym wzroście liczby wolontariuszy wśród osób młodych (więcej na stronie XX) można postawić hipotezę o większym znaczeniu wolontariatu jako odpowiedzi na trudności osób młodych na rynku pracy i szansie na zdobycie doświadczenia zawodowego. Z kolei wzrost liczby wolontariuszy wśród osób wykształconych i aktywnych zawodowo, może świadczyć o tym, że wolontariat staje się coraz bardziej popularnym sposobem spędzenia czasu wolnego, zapewniającym poczucie samorealizacji i sensu osobom, które nie odnajdują ich w pracy zawodowej.

Czym zajmują się wolontariusze ?

Najczęściej wolontariusze angażują się w prace na rzecz organizacji charytatywnych, organizacji i ruchów religijnych lub wspólnot parafialnych, a także organizacji ratowniczych typu OSP, GOPR, WOPR (warto pamiętać, że organizacje tego ostatniego typu są w Polsce bardzo rozpowszechnione). Co więcej, porównanie procentu Polaków deklarujących podjęcie pracy wolontarystycznej na ich rzecz w ostatnich trzech latach świadczy o tym, że grono osób je wspierających systematycznie się powiększa. Ważnym obszarem pracy wolontarystycznej jest też ekologia oraz edukacja, oświata, wychowanie i opieka nad dziećmi, choć w tym ostatnim obszarze procent wolontariuszy w 2005 roku w stosunku do danych z roku 2003 zmniejszył się ponad dwukrotnie.

Tabela 1.

WOŁONTARIAT W ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH, RUCHACH SPOŁECZNYCH I RELIGIJNYCH (możliwość wskazania wszystkich typów organizacji/grup, na rzecz których poświęcono czas)	Procent dorosłych Polaków 2003	Procent dorosłych Polaków 2004 ¹	Procent dorosłych Polaków 2005 ²
Organizacje pomocy charytatywnej dla osób najuboższych, bezdomnych	3,3	2,5	4,3
Organizacje i ruchy religijne, wspólnoty parafialne, misje	2,3	2,9	3,7
Ochotnicza Straż Pożarna, GOPR, WOPR itp.	1,9	2,2	3,3
Organizacje ekologiczne, ochrony środowiska, opieki nad zwierzętami	1,4	1,3	1,8
Organizacje edukacyjne, oświata, wychowanie i opieka nad dziećmi i młodzieżą (w tym komitety rodzicielskie, wspieranie placówek oświatowych)	4,3	2,2	1,7
Wspólnoty lokalne (np. komitet osiedlowy, komitet budowy drogi, wspólnota mieszkaniowa, rada mieszkańców itp.)	0,2	0,9	1,6
Organizacje turystyczne i rekreacyjne (np. towarzystwa turystyczne, związki wędkarzy, działkowców, myśliwych itp.)	1,1	1,1	1,5
Organizacje ochrony zdrowia lub rehabilitacji osób niepełnosprawnych (w tym wspieranie placówek medycznych)	1,2	1,2	1,4
Organizacje sportowe (np. kluby i związki sportowe)	1,4	2,4	1,3
Organizacje zajmujące się pomocą humanitarną, pomocą ofiarom klęsk żywiołowych w kraju i zagranicą	0,2	0,1	1,3
Organizacje młodzieżowe (np. harcerstwo, związki studenckie)	0,4	0,6	1
Związki zawodowe	0,9	0,8	0,8
Organizacje naukowe, kulturalne (np. związki artystyczne chóry, orkiestry, zespoły taneczne itp.)	1	1	0,7
Organizacje kobiece (np. Liga Kobiet Polskich, koła gospodyń wiejskich itp.)	0,3	0,3	0,7
Partie, ugrupowania i ruchy polityczne	0,4	0,3	0,7
Organizacje zajmujące się walką z korupcją, obywatelską kontrolą działań administracji, zwiększaniem odpowiedzialności polityków przed wyborcami	-	-	0,6
Organizacje kombatanckie, seniorów, emerytów i rencistów	0,1	0,4	0,4
Organizacje i grupy producentów, grupy służące współpracy gospodarczej (np. grupy producentów rolnych, organizacje przedsiębiorców, hodowców, plantatorów)	-	-	0,4
Banki spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowe lub pożyczkowe	-	-	0,4
Organizacje hobbystyczne (np. związek filatelistów itp.)	0,2	0,6	0,3
Ruchy i organizacje samopomocowe (np. anonimowych alkoholików, bezrobotnych, niepełnosprawnych itp.)	0,6	0,2	0,3
Samorządy i izby zawodowe, cechy, organizacje pracodawców	0,2	0,2	0,3
Organizacje zajmujące się pomocą związaną z uzyskaniem zatrudnienia lub pracą zawodową, w tym pomocą dla osób bezrobotnych, szkoleniami zawodowymi, zatrudnianiem osób o ograniczonych szansach na rynku pracy	-	-	0,3
Ruchy społeczne, akcje o powszechnym zasięgu, kampanie adresowane do szerokich grup obywateli	0,5	0,5	0,1
Organizacje służące ochronie lokalnych tradycji i zwyczajów, folkloru (np. towarzystwa regionalne)	0,1	0,2	0,1
Spółdzielnie (z wyjątkiem spółdzielni mieszkaniowych)	-	-	0,1
Formalne lub nieformalne instytucje wzajemnościowe - inicjatywy członkowskie służące wzajemnej pomocy finansowej lub materialnej, oparte na zasadzie wzajemności wśród członków	-	-	0,1
Inne	0,3	0,9	1,1

¹ Dane na podstawie reprezentatywnej próby 4 000 dorosłych Polaków.

² Jak widać w tabeli 1, w 2005 roku zapytano o 6 nowych kategorii organizacji i grup społecznych (w tym spółdzielnie i banki spółdzielcze, grupy producentów, instytucje wzajemnościowe, a także organizacji działających na rynku pracy czy przeciwdziałające korupcji). Ta zmiana mogła nieznacznie wpłynąć na wzrost wolontariatu w 2005 roku, ale nie więcej niż o ok. 1-1,5 punktu procentowego.

Ile czasu poświęcają wolontariusze na działania społeczne?

Liczba Polaków zaangażowanych w prace wolontarystyczną rośnie, ale nie zwiększa się liczba godzin na nią poświęcanych. W porównaniu z 2004 rokiem zmniejszył się procent tych, którzy deklarują, że w ostatnim roku poświęcili na pracę społeczną więcej niż 50 godzin - w 2005 roku grupa ta stanowiła 23% wszystkich wolontariuszy, a w 2004 niemal 30%. Warto jednak zauważyć, że rok 2004 był pod tym względem dość szczególny - w zeszłym roku odsetek osób pracujących społecznie więcej niż 50 godzin rocznie pozostał znacznie wyższy niż 2-3 lata temu. Można stąd wnosić, że zaangażowanie w wolontariat jest obecnie częściej aktywnością o regularnym charakterze, rzadziej zaś sprowadza się do jednorazowych, przypadkowych epizodów (choć w poprzedniej edycji badania tego typu wnioski wydawały się bardziej uprawnione). Nie zwiększył się też w porównaniu z 2004 rokiem (choć również nie zmniejszył) odsetek tych, którzy przepracowali w ostatnim miesiącu więcej niż 5 godzin - od 2 lat deklaruje to ok. 23% wolontariuszy.

Tabela 2.

CZAS PRACY WOLONTARIUSZY W OSTATNIM ROKU	Procent wolontariuszy				
	2001	2002	2003	2004	2005
1-5 godz.	21,5	26,7	29,2	17,7	21,2
6-15 godz.	15,1	20,4	20,5	22,7	22,7
16-50 godz.	18	22,5	21,5	18,5	12,6
Pow. 50 godz.	20,7	18	13,7	29,6	23,3
trudno powiedzieć	24,7	12,5	15	11,5	20,4

Tabela 3.

CZAS PRACY WOLONTARIUSZY W OSTATNIM MIESIĄCU	Procent wolontariuszy		
	2003	2004	2005
nie pracowali w ostatnim miesiącu	15,8	28	17,5
1-5 godzin	51,3	38,1	32,9
6-15 godzin	8,5	13	11,8
16-50 godzin	3,6	6,8	7,7
51-150 godzin	1,1	2,9	3,4
nie pamiętam	19,7	10	26

2. DAROWIZNY NA RZECZ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Filantropia w przedstawionym tu ujęciu to dobrowolne przeznaczenie pieniędzy lub darów rzeczowych na rzecz organizacji pozarządowych, ruchów społecznych i religijnych.

W 2005 roku **41,8% dorosłych Polaków zadeklarowało, że w ostatnim roku przekazało pieniądze lub dary rzeczowe na rzecz organizacji pozarządowych, ruchów społecznych lub religijnych. To o 8 punktów procentowych więcej niż w 2003 roku**, kiedy finansowe lub rzeczowe wsparcie dla organizacji i ruchów społecznych zadeklarowało 33,4% Polaków (w 2004 39,2%).

Największy odsetek Polaków wspomógł organizacje **pomagające najuboższym lub bezdomnym (19,7%)**, organizacje i ruchy **religijne, wspólnoty parafialne i misje (11,2%)** i organizacje zajmujące się **pomocą ofiarom klęsk żywiołowych w kraju i zagranicą (10,7%)**.

Tabela 4.

FILANTROPIA W ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH, RUCHACH SPOŁECZNYCH I RELIGIJNYCH (możliwość wskazania wszystkich typów organizacji/grup, które wsparło finansowo lub rzeczowo)	Procent Polaków 2003	Procent Polaków 2004 ³	Procent Polaków 2005 ⁴
Organizacje świadczące pomoc charytatywną dla osób najuboższych, bezdomnych	16,1	20,3	19,7
Organizacje i ruchy religijne, wspólnoty parafialne, misje	9,2	7,9	11,2
Organizacje zajmujące się pomocą humanitarną, pomocą ofiarom klęsk żywiołowych w kraju i zagranicą ⁵	1	1,4	10,7
Organizacje ochrony zdrowia lub zajmujące się rehabilitacją osób niepełnosprawnych (w tym wspieranie placówek medycznych)	6,1	6,8	5,8
Organizacje edukacyjne, oświatowe, zajmujące się wychowaniem i opieką nad dziećmi i młodzieżą (w tym komitety rodzicielskie, wspieranie placówek oświatowych)	4,4	2,7	4,1
Ochotnicza Straż Pożarna, GOPR, WOPR itp.	1,7	1,3	2,6
Organizacje ekologiczne, zajmujące się ochroną środowiska, opieką nad zwierzętami	1,8	1,3	1,8
Wspólnoty lokalne (np. komitet osiedlowy, komitet budowy drogi, wspólnota mieszkaniowa, rada mieszkańców itp.)	0,1	0,2	1,1
Ruchy społeczne, akcje o powszechnym zasięgu, kampanie adresowane do szerokich grup obywateli	4,2	3,3	0,7
Organizacje zajmujące się turystyką i rekreacją (np. towarzystwa turystyczne, związki wędkarzy, działkowców, myśliwych itp.)	1	0,6	0,7
Organizacje zajmujące się nauką, kulturą lub sztuką (np. związki artystyczne chóry, orkiestry, zespoły taneczne itp.)	0,3	0,4	0,7
Organizacje sportowe (np. kluby i związki sportowe)	0,6	1,2	0,6
Związki zawodowe	0,5	0,7	0,6
Organizacje zajmujące się pomocą związaną z uzyskaniem zatrudnienia lub pracą zawodową, w tym pomocą dla osób bezrobotnych, szkoleniami zawodowymi, zatrudnianiem osób o ograniczonych szansach na rynku pracy (-	-	0,6
Organizacje młodzieżowe (np. harcerstwo, związki studenckie)	0,4	0,4	0,4
Ruchy i organizacje samopomocowe (np. anonimowych alkoholików, bezrobotnych, niepełnosprawnych itp.)	0,5	0,4	0,4
Organizacje kombatanckie, seniorów, emerytów i rencistów	0,2	0,3	0,4
Organizacje hobbystyczne (np. związek filatelistów itp.)	0,2	0,3	0,3
Organizacje kobiece (np. Liga Kobiet Polskich, koła gospodyń wiejskich itp.)	0,3	0,2	0,3
Organizacje zajmujące się ochroną lokalnych tradycji i zwyczajów, folkloru (np. towarzystwa regionalne)	0,2	0,1	0,2
Samorządy i izby zawodowe, cechy, organizacje pracodawców	0,4	0,2	0,1
Partie, ugrupowania i ruchy polityczne	0,2	0,2	0,1
Organizacje zajmujące się walką z korupcją, obywatelską kontrolą działań administracji, zwiększaniem odpowiedzialności polityków przed wyborcami	-	-	0,1
Inne	0,9	2,4	1,1

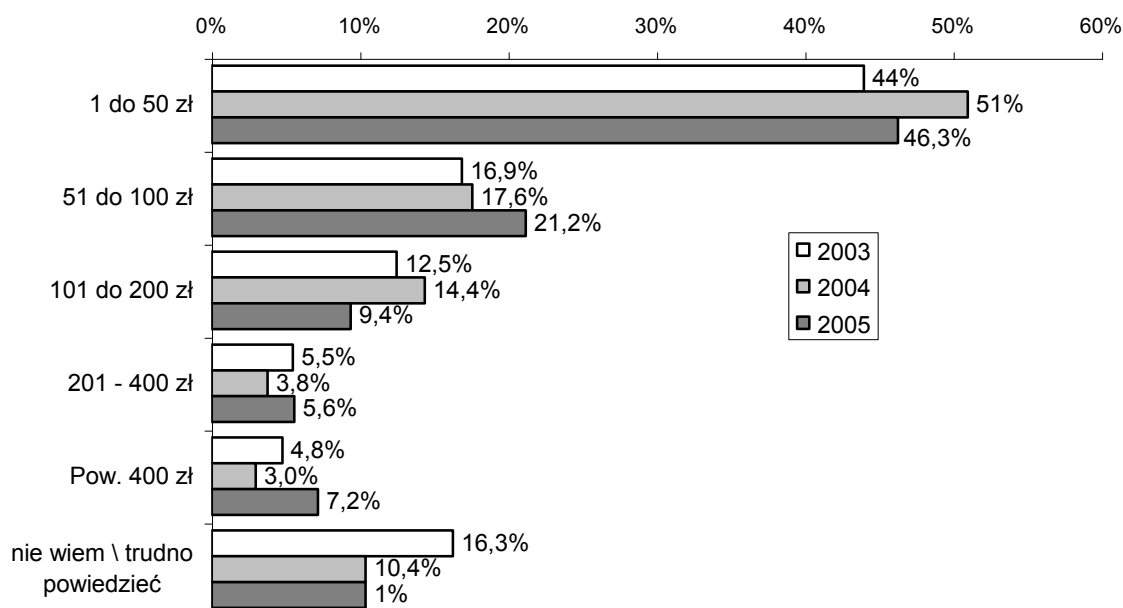
³ Dane na podstawie reprezentatywnej próby 4 000 dorosłych Polaków.

⁴ Jak widać w tabeli 4, w 2005 roku zapytano o 2 nowe kategorie organizacji (organizacje działające na rynku pracy i przeciwdziałające korupcji). Ta zmiana mogła nieznacznie wpłynąć na wzrost filantropii w 2005 roku, ale nie więcej niż o ok. 0,5 punktu procentowego.

⁵ W 2005 roku uproszczony został opis tego typu organizacji, który w 2003 i 2004 roku brzmiał: „organizacje świadczące pomoc dla osób i instytucji poza granicami Polski (np. mieszkających w innych krajach, ofiar katastrof, wojen itp.)”. Pojęcie „pomoc humanitarna” jest lepiej rozpoznawana przez Polaków i tym można tłumaczyć gwałtowny wzrost wskazań na tego typu organizacje. Jednak faktu, że w 2005 roku 10,7% Polaków wsparło finansowo organizacje humanitarne, nie można tłumaczyć tylko zmianami metodologicznymi. Warto przypomnieć ich zaangażowanie w pomoc ofiarom tsunami - sam PAH zebrał od darczyńców indywidualnych ok. 2864,5 tys. PLN (kwota ta stanowi ok. 30% całej sumy zebranej przez PAH na rzecz ofiar tsunami – ok. 9500 tys. zł).

Powiększa się grupa darczyńców, nieznacznie zwiększają się też kwoty przekazywane organizacjom, choć cały czas niemal połowa darczyńców wsparła organizacje kwotą nie większą niż 50 zł. Podobnie jak w 2004 roku co trzeci przekazał w ostatnim roku między 50 a 200 zł, jednak niemal dwukrotnie zwiększył się odsetek darczyńców, którzy deklarują **darowizny przekraczające 200 zł** – w 2005 roku było ich **12,8%**.

Wykres 2. Procent darczyńców, którzy przekazali darowizny na rzecz organizacji i ruchów społecznych lub religijnych



Metody przekazywania pieniędzy

Od 2001 roku, kiedy po raz pierwszy realizowane były badanie wolontariatu i filantropii, zadawaliśmy pytanie o metody przekazywania pieniędzy na cele społeczne. Porównanie wyników z czterech lat świadczy o powolnych zmianach w metodach przekazywania pieniędzy – odchodzeniu od metod tradycyjnych na rzecz „nowoczesnych”.

W między 2002 a 2003 rokiem niemal czterokrotnie wzrósł odsetek darczyńców, którzy **przekazali darowiznę za pomocą SMS-a lub Audiotele** (w roku 2002 4,3%, a w 2003 i 2004 ponad **16%**), co więcej, z ostatnich badań wynika, że popularność tej metody dalej rośnie – w 2005 roku korzystało z niej 28% darczyńców. W stosunku do 2004 roku zwiększył się też w roku 2005 odsetek darczyńców przekazujących pieniądze za pomocą przekazu bankowego lub pocztowego – to dobra wiadomość, ponieważ wydaje się, że tą metodę wybierają raczej osoby podejmujące decyzje o wsparciu organizacji w sposób bardziej przemyślany. Inne tego rodzaju metody, takie jak **systematyczne potrącenie kwoty darowizny z pensji przez zakład pracy, stała dyspozycja w banku** czy **wpłata z karty kredytowej dokonana za pośrednictwem Internetu** wykorzystywane są w Polsce na razie w stopniu marginalnym.

Niewątpliwie cały czas najpopularniejszym sposobem finansowego wspierania organizacji jest bezpośrednio przekazanie pieniędzy w trakcie zbiórki publicznej na ulicy lub w organizacji. W 2003 roku wydawało się, że odsetek Polaków wybierających tą metodę istotnie się zmniejsza - nastąpił spadek o dziesięć punktów procentowych w stosunku do roku 2002 - jednak wyniki badania z 2004 roku nie potwierdziły tej tendencji (nie bez znaczenia jest na pewno fakt, że w 2004 roku badanie zostało przeprowadzone po Święcie Zmarłych, w trakcie którego na cmentarzach zbierane są datki do puszek). W najnowszym badaniu odsetek przekazujących pieniądze do puszek ponownie się zmniejszył, jednak cały czas metodę tą wybiera 64% darczyńców.

Tabela 5.

METODY PRZEKAZANIA PIENIĘDZY	Procent darczyńców				
	2001	2002	2003	2004	2005
Puszka, skarbonka, zbiórka na ulicy lub w instytucji	59,0	72,6	63,0	67,9	63,9
Zakup przedmiotów, z których dochód przeznaczony jest na cele społeczne (np. świeca Caritasu, aukcje na cele dobroczynne itp.)	24,0	22,7	21,5	17,3	14,8
Przekaz pocztowy lub bankowy	11,0	6,8	8,2	5,6	9
Audiotele / SMS	3,5	4,3	16,5	16,2	28,4
Wykupienie wstępu na imprezę charytatywną (bal, koncert itp.), z której dochód przeznaczony jest na cele dobroczynne.	2,3	3,1	4,8	5,2	2,2
Systematyczne potrącenie z mojej wypłaty w zakładzie pracy, stała dyspozycja w banku	0,6	0,9	2,5	0,7	0,9
Wpłata z karty kredytowej dokonana za pośrednictwem Internetu		0,4	0,7	0,6	0,7
Inna	7,0	6,8	3,9	4,1	2,8

3. MOTYWACJE I SPOSOBY PODEJMOWANIA DECYZJI O PRZEKAZANIU DAROWIZNY I POŚWIĘCENIU CZASU

Dlaczego Polacy angażują się w wolontariat?

Zapytani o ważne powody udzielenia pomocy, Polacy najczęściej wskazują swoje moralne, religijne i polityczne przekonania i przyjemność z wykonywania pracy wolontarysycznej. Niewiele rzadziej Polacy angażują się w wolontariat licząc na to, że w przyszłości to ktoś inny pomoże im. Najbardziej powodem poświęcania czasu jest odwdzięczenie się za pomoc, jaką się samemu otrzymało wcześniej.

Tabela 6.

POWODY ANGAŻOWANIA SIĘ W WOLONTARIAT	Procent wolontariuszy w 2005 roku
Uważam że powinno się innym pomagać (mam takie moralne, religijne lub polityczne przekonania)	63,9
Sprawia mi to przyjemność / interesuję się tym	36,9
Uważam, że jeśli ja pomogę innym, to inni pomogą mnie	32,8
daje mi to możliwość bycia między ludźmi, nawiązania kontaktów, pozwala pożytecznie wykorzystać czas	21,9
Nie potrafię odmawiać	21,5
Moi znajomi i bliscy też to robią	18,4
Chcę zdobyć nowe umiejętności, nauczyć się czegoś nowego	16,2
Mam do spłacenia dług (kiedyś ktoś pomógł mnie)	5,5

Jak darczyńcy podejmują decyzje o udzieleniu wsparcia?

Z badania wynika, że niemal **co trzeci (31%) darczyńca jest zdecydowanie przekonany, iż decyzję o przekazaniu środków podejmuje spontanicznie**. Z drugiej strony **38% osób wspierających organizacje twierdzi, że decyzję tą poprzedzają spokojną i rzeczową oceną swoich możliwości wsparcia**, których to możliwości starają się nie przekraczać

Porównanie deklaracji o sposobie wyboru wspieranej organizacji z wynikami z roku 2004 świadczy o **zmianie strategii filantropijnej Polaków**. 28,7% darczyńców (o 10% więcej niż w 2004 roku) zdecydowanie zgadza się z twierdzeniem, że przed udzieleniem pomocy stara się więcej dowiedzieć o sprawie lub organizacji, które zamierza wesprzeć. Zdecydowanie częściej niż rok temu darczyńców interesuje to, na co została spożytkowana udzielona przez nich pomoc.

Tabela 7.

SPOSÓB PODEJMOWANIA DECYZJI O FILANTROPII	ROK	Zdecydowa nie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowa nie nie	Trudno powiedzieć
	Procent darczyńców					
Na ogół decyzję o udzieleniu wsparcia podejmuje spontanicznie, reaguje na konkretną prośbę, akcję	2004	22,0	56,2	14,1	3,4	4,3
	2005	31,1	48,4	12,1	4,0	4,4
Spokojnie i rzeczowo oceniam swoje możliwości wsparcia i staram się ich nie przekraczać	2004	30,6	59,9	6,7	0,5	2,4
	2005	38,6	51,6	4,9	1,2	3,7
Przed udzielenie pomocy staram się więcej dowiedzieć o sprawie lub organizacji	2004	18,5	48,3	23,1	5,2	5,0
	2005	28,7	43,4	16,3	5,5	6,1
Systematycznie i konsekwentnie wspieram wybrane przez siebie cele lub organizacje	2004	13,4	35,3	38,4	9,4	3,5
	2005	18,2	36,9	30,6	8,9	5,4
Interesuje się tym na co została spożytkowana udzielona z mojej strony pomoc, staram się zbierać na ten temat informacje	2004	11,6	40,9	33,5	8,2	5,8
	2005	20,8	37,2	29,5	6,9	5,6

Co zachęca Polaków do wspierania organizacji?

Uczestnikom badania (tym, którzy praktykowali wolontariat lub filantropię) zadano pytanie o zewnętrzne, bezpośrednie powody (bodźce), które skłoniły ich do przekazania pomocy na rzecz organizacji i ruchów społecznych lub religijnych. Widać, że przyczyny, które skłaniają do wsparcia organizacji pracą różnią się od tych, które decydują o przekazaniu im pieniędzy. W 2005 roku, podobnie jak w 2003 roku, **największy wpływ na decyzję darczyńców miały kampanie w środkach masowego przekazu (38% wskazań)**. Ważnym bodźcem były też bezpośrednie prośby o udzielenie wsparcia od osób reprezentujących jakąś organizację lub grupę (30%).

Dla wolontariuszy najważniejsza jest fakt, że ktoś bliski / znajomy jest zaangażowany w działalność danej organizacji lub ruchu (38,5%). Często, choć rzadziej niż w 2004 roku, zdarzają się też sytuacje, w których wolontariusze sami proponują pomoc – 24,4% twierdzi, że znało działalność konkretnej organizacji i dlatego postanowiło ją wesprzeć. Coraz bardziej widoczny jest też wpływ kampanii w środkach masowego przekazu na zaangażowanie wolontariuszy - jako przyczynę zaangażowania wskazuje je niemal 27% z nich.

Tabela 8.

POWODY UDZIELENIA WSPARCIA	Procent wolontariuszy			Procent darczyńców		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Zachęciła mnie kampania w środkach masowego przekazu (ogłoszenia / artykuły / billboardy / TV / Radio / Internet).	25,3	15,1	26,9	38,4	26,6	38,8
Zgłosiła się do mnie (do domu lub na ulicy) z prośbą o udzielenie wsparcia osoba reprezentująca organizację lub grupę.	27,1	23,8	22,2	34,3	34,1	30,2
Znam działalność konkretnej organizacji lub grupy i sam zaproponowałam(a)m pomoc.	30,3	39,5	24,4	29,1	26,0	23,8
Ja lub ktoś mi bliski / znajomy jest zaangażowany lub sam wspiera działalność organizacji lub grupy i dlatego zdecydowałam się ją wesprzeć.	33,1	38,4	38,5	20,9	20,8	24,3
Dostałam list / telefon / e-maila z prośbą o wsparcie organizacji lub grupy.	4,0	2,7	3,8	4,7	4,2	4,5
Nie pamiętam / trudno powiedzieć	13,5	9,2	11,2	9,3	11,7	7,1
Inna odpowiedź	2,3	3,8	5,6	2,0	4,4	5

4. DLACZEGO POLACY NIE ANGAŻUJĄ SIĘ W DZIAŁANIA SPOŁECZNE ?

Do braku społecznego zaangażowania (czy to w formie wolontariatu czy filantropii) przynajmniej jeden Polak (50%). Jakiego są najczęściej deklaruwane powody społecznej bierności? Podobnie jak w 2003 i 2004 roku, najczęściej wskazywanym powodem braku zaangażowania jest **konieczność zadbania w pierwszej kolejności o siebie i rodzinę** - ten powód jest istotnym wyjaśnieniem dla 36% osób, które nie wsparty żadnej organizacji czy inicjatywy pracą, pieniędzmi lub darami rzeczowymi. Jednym z najczęściej wskazywanych powodów bierności jest też brak czasu – mówi o nim ok. 26% „nieaktywnych” Polaków. Niemal 28% deklaruje, że nigdy nie pomyślało o zaangażowaniu się w wolontariat lub filantropię, a kolejne 15% twierdzi, że nie zostało o to poproszone – to oni mogą stanowić potencjalnych wolontariuszy i darczyńców.

Cieszy, że tak niewielki odsetek (niecałe 2% nieaktywnych Polaków, czyli mniej niż 1 na 100 uczestników badania) miał w przeszłości złe doświadczenia z wolontariatem lub udzielaniem pomocy materialnej, co było powodem zniechęcenia do zaangażowania w pomoc.

Tabela 9.

POWODY BRAKU ZAANGAŻOWANIA	Procent Polaków nie angażujących się w wolontariat ani w filantropię w 2005
Muszę zatroszczyć się o przede wszystkim o siebie i rodzinę	36
Nie interesuję się tym, nigdy o tym nie myślałem(a)m	27,6
Nie mam czasu	26,3
Nikt mnie o to nie prosił	15,4
Nie napotkałem(am) żadnej interesującej grupy/organizacji	7
Nie mam zaufania do działań organizacji, nie sądzę, żeby warto było im pomagać	6,3
Nie sądzę, żebym miał(a) coś do zaoferowania	6,2
Sądzę, że nie jestem do tego fizycznie zdolny(a)	5,1
Nie wiem gdzie znaleźć informacje o możliwości zaangażowania się	4,7
W przeszłości miałem(am) złe doświadczenia z takim rodzajem pracy	1,9

5. CZŁONKOSTWO

22,8% czyli 6,8 mln Polaków deklaruje przynależność do jakiejś organizacji prorządowej, ruchu społecznego lub religijnego. W stosunku do roku 2003 oznacza to wzrost o 5 punktów procentowych, zaś w stosunku do roku 2004 o 2,5⁶. Podobnie jak w poprzednich latach Polacy najczęściej zadeklarowali członkostwo w: organizacjach i ruchach religijnych, wspólnotach parafialnych lub misjach (4%), Ochotniczych Strażach Pożarnych, GOPR lub WOPR (3,4%) i związkach zawodowych (1,8%), choć w tych ostatnich deklarowane członkostwo systematycznie spada. Maleje też procent Polaków należących do organizacji sportowych, turystycznych –hobbystycznych, a także edukacyjnych, oświatowych czy wychowawczych, za to wzrost członkostwa w 2005 roku odnotowano w organizacjach będących zrzeszeniem lokalnych wspólnot (typu komitet osiedlowy, komitet budowy drogi, wspólnota mieszkaniowa, rada mieszkańców itp.).

⁶ Trzeba jednak zaznaczyć, że w 2005 roku zapytano o kilka kategorii organizacji, o które w 2004 roku nie pytano, więc większy odsetek Polaków deklarujących przynależność do organizacji może wynikać z rozszerzenia ich katalogu o takie organizacje jak: spółdzielnie, w tym banki spółdzielcze i kasy pożyczkowe, grupy producentów oraz organizacje i instytucje wzajemnościowe.

Tabela 10.

CZŁONKOSTWO W ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH, RUCHACH SPOŁECZNYCH I RELIGIJNYCH (możliwość wskazania wszystkich typów organizacji/grup, w których jest się członkiem)	Procent dorosłych Polaków 2003	Procent dorosłych Polaków 2004 ⁷	Procent dorosłych Polaków 2005 ⁸
Organizacje i ruchy religijne, wspólnoty parafialne, misje	2,6	3,4	4
Ochotnicza Straż Pożarna, GOPR, WOPR itp.	1,7	2,5	3,4
Związki zawodowe	2,6	2,3	1,8
Wspólnota lokalna (np. komitet osiedlowy, komitet budowy drogi, wspólnota mieszkaniowa, rada mieszkańców itp.)	0,1	1,2	1,7
Organizacje zajmujące się turystyką i rekreacją (np. towarzystwa turystyczne, związki wędkarzy, działkowców, myśliwych itp.)	1,9	2,1	1,5
Organizacje sportowe (np. kluby i związki sportowe)	2,2	3	1,4
Organizacje edukacyjne, oświatowe, zajmujące się wychowaniem i opieką nad dziećmi i młodzieżą (w tym komitety rodzicielskie, wspieranie placówek oświatowych)	2,3	1,9	1,3
Organizacje pomocy charytatywnej dla osób najuboższych, bezdomnych	1,3	1,4	1,3
Organizacje ochrony zdrowia lub zajmujące się rehabilitacją osób niepełnosprawnych (w tym wspieranie placówek medycznych)	0,5	0,9	1,2
Banki spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowe lub pożyczkowe	-	-	1,1
Organizacje zajmujące się ekologią, ochroną środowiska, opieką nad zwierzętami	0,5	0,8	0,9
Organizacje kombatanckie, seniorów, emerytów i rencistów	0,5	0,7	0,8
Organizacje młodzieżowe (np. harcerstwo, związki studenckie)	0,7	0,7	0,8
Organizacje kobiece (np. Liga Kobiet Polskich, koła gospodyń wiejskich itp.)	0,5	0,5	0,7
Partie, ugrupowania i ruchy polityczne	0,3	0,5	0,7
Organizacje zajmujące się nauką, kulturą lub sztuką (np. związki artystyczne, chóry, orkiestry, zespoły taneczne itp.)	0,9	1,3	0,5
Organizacje hobbistyczne (np. związek filatelistów itp.)	0,6	1	0,4
Organizacje zajmujące się pomocą humanitarną, pomocą ofiarom klęsk żywiołowych w kraju i zagranicą	-	0,2	0,4
Spółdzielnie, z wyjątkiem spółdzielni mieszkaniowych	-	-	0,4
Samorządy i izby zawodowe, cechy, organizacje pracodawców	0,9	0,4	0,3
Organizacje i grupy producentów, grupy służące współpracy gospodarczej (np. grupy producentów rolnych, organizacje przedsiębiorców, hodowców, plantatorów)	-	-	0,3
Ruchy społeczne, akcje o powszechnym zasięgu, kampanie adresowane do szerokich grup obywateli	0,2	0,3	0,2
Ruchy i organizacje samopomocowe (np. anonimowych alkoholików, bezrobotnych, niepełnosprawnych itp.)	0,3	0,2	0,2
Organizacje zajmujące się pomocą związaną z uzyskaniem zatrudnienia lub pracą zawodową	-	-	0,2
Organizacje zajmujące się ochroną lokalnych tradycji i zwyczajów, folkloru (np. towarzystwa regionalne)	0,2	0,2	0
Formalne lub nieformalne instytucje wzajemnościowe (np. ubezpieczenia wzajemne)	-	-	0
Inne	0,4	0,9	1,1

⁷ Dane na podstawie reprezentatywnej próby 4 000 dorosłych Polaków.

⁸ Jak widać w tabeli 10, w 2005 roku zapytano o 6 nowych kategorii organizacji i grup społecznych (w tym spółdzielnie i banki spółdzielcze, grupy producentów, instytucje wzajemnościowe, a także organizacje działających na rynku pracy czy przeciwdziałające korupcji). Ta zmiana mogła nieznacznie wpłynąć na wzrost członkostwa w 2005 roku, ale nie więcej niż o ok. 1-1,5 punktu procentowego.

6. KIM SĄ WOLONTARIUSZE, DARCYŃCY I CZŁONKOWIE ORGANIZACJI – społeczno-demograficzne uwarunkowanie zaangażowania społecznego Polaków

Jak czytać tabele?

W górnych wersach tabeli 11-15, a także 16 i 17 przedstawione są dane na temat procentu wolontariuszy, darczyńców i członków w kolejnych latach wśród **wszystkich dorosłych Polaków**, zaś kolejne wersy informują o procentach wolontariuszy, darczyńców i członków w poszczególnych grupach, wyróżnionych ze względu na takie cechy jak: płeć, wiek, wykształcenie, status zawodowy/społeczny, dochód, region zamieszkania czy wielkość miejscowości. Żeby stwierdzić, czy w danej grupie, np. wśród osób z wyższym wykształceniem, odsetek np. wolontariuszy jest wyższy czy niższy niż w całej populacji (a więc, czy posiadanie wyższego wykształcenia łączy się z większą lub mniejszą skłonnością do podejmowania pracy wolontarystycznej), należy porównać procent wolontariuszy wśród osób z wyższym wykształceniem z procentem wolontariuszy wśród wszystkich dorosłych Polaków.

Tabele 11. - 15.

	WOLONTARIUSZE					DARCZYŃCY			CZŁONKOWIE		
	2001	2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Procent dorosłych Polaków	10%	11,1%	17,7%	18,3%	23,2	34,4%	39,2%	41,8%	17,5%	20,3%	22,8%
Płeć											
Mężczyzna	8,0%	10,1%	17,1%	20,9%	25,3%	32,2%	34,9%	36,7%	19%	24,8%	25,7%
Kobieta	11,9%	11,9%	18,3%	15,9%	21,2%	36,1%	43,3%	46,6%	16,2%	16,1%	20%

	WOLONTARIUSZE					DARCZYŃCY			CZŁONKOWIE		
	2001	2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Procent dorosłych Polaków	10%	11,1%	17,7%	18,3%	23,2	34,4%	39,2%	41,8%	17,5%	20,3%	22,8%
Wiek											
poniżej 25 lat	8,1%	11,9%	22,5%	23,8%	25,2%	27,5%	35,2%	39,8%	20,6%	22,6%	20,9%
26-35 lat	7,8%	9,6%	19,4%	16,3%	21,0%	41,7%	43,2%	42,3%	19,4%	17,7%	21,4%
36-45 lat	10,4%	13,6%	18,6%	17,2%	26,8%	37,0%	40,5%	44%	19,0%	21,8%	28%
46-55 lat	14,5%	13,6%	20,5%	18%	22,5%	33,0%	39,4%	39,7%	15,9%	22,2%	18,1%
Powyżej 55 lat	10,1%	7,1%	8,3%	15%	20,7%	34,5%	39,3%	44,1%	12,6%	17,1%	26,3%

	WOLONTARIUSZE					DARCZYŃCY			CZŁONKOWIE		
	2001	2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Procent dorosłych Polaków	10%	11,1%	17,7%	18,3%	23,2	34,4%	39,2%	41,8%	17,5%	20,3%	22,8%
Wykształcenie											
Podstawowe	6,5%	8,6%	11,6	12,8%	17,5%	29,8%	29,5%	32,7%	13,0%	14,1%	19,9%
Zawodowe	8,9%	9,9%	12,7%	14,6%	18,9%	32,9%	35,2%	36,2%	14,3%	19,1%	19,5%
Średnie	10,4%	12,1%	22,3%	20,7%	27,1%	37,7%	43,9%	49,4%	21,8%	20,6%	23,3%
Wyższe	18,5%	16,2%	23,9%	26%	30,6%	35,4%	48%	48,1%	20,1%	28,2%	30,1%

	WOLONTARIUSZE					DARCZYŃCY			CZŁONKOWIE		
	2001	2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Procent dorosłych Polaków	10%	11,1%	17,7%	18,3%	23,2	34,4%	39,2%	41,8%	17,5%	20,3%	22,8%
Status zawodowy/społeczny											
pracuje na stałe lub dorywczo	9,6%	13,4%	20,4%	19,6%	27,5%	36,4%	42,3%	47,4%	19,8%	23,6%	27%
bezrobotny	7,4%	8,8%	15,6%	13,1%	14,8%	34,3%	33,8%	31,1%	13,1%	14,8%	12,6%
emeryt/ rencista	13,5%	8,3%	9,6%	14%	20,7%	35,8%	38,1%	38%	13,2%	16,5%	23,6%
uczeń/ student	9,6%	13,2%	26,8%	29,6%	27,9%	29,3%	35,7%	40,8%	22,3	26,7%	21,7%
nie pracuje/ zajmuje się domem	4,3%	7,7%	17,4%	12%	13,5%	22,9%	42,6%	43,2%	18,8%	11,2%	16,4%

	WOLONTARIUSZE					DARCZYŃCY			CZŁONKOWIE		
	2001	2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Procent dorosłych Polaków	10%	11,1%	17,7%	18,3%	23,2	34,4%	39,2%	41,8%	17,5%	20,3%	22,8%
Dochód na członka gospodarstwa domowego											
brak dochodu	6,6%	11,9%	20,8%	22%	20,0%	31,1%	36%	37,7%	18,0%	20,8%	16,7%
do 400 zł	11,8%	7,3%	23,0%	18,8%	24,1%	32,3%	37,1%	27,6%	14,5%	18,5%	21,1%
od 401 do 600 zł	8,3%	11,9%	13,6%	12,1%	24,2%	33,9%	33,3%	37,5%	14,5%	17,3%	20%
od 601 do 1000 zł	10,8%	8,8%	13,4%	13,3%	15,8%	29,9%	35,8%	36,6%	13,7%	14,4%	19,3%
powyżej 1000 zł	14,0%	16,5%	23,7%	23,2%	28,1%	46,0%	44,8%	50,2%	26,7%	27,5%	31,7%

Kim są wolontariusze?

Podobnie jak w 2004 roku, również z ostatnich badań wynika, że pracę wolontarystyczną częściej deklarują mężczyźni (wśród nich wolontariusze stanowią 24%) niż kobiety (wśród których 21% zaangażowało się w 2005 roku w wolontariat).

Zmieniła się za to grupa wiekowa, w której odsetek wolontariuszy jest najwyższy – z badania w 2004 roku wynikało, że wolontariuszami są najczęściej ludzie młodzi i że z roku na rok w tej grupie wiekowej liczba wolontariuszy dynamicznie powiększała się – jednak między rokiem 2004 a 2005 **odsetek wolontariuszy w grupie poniżej 25 roku** życia niemal się nie zmienił (wynosi obecnie 24%). Wzrósł za to ich odsetek wśród osób **między 36 a 45 rokiem życia** – z 17% w 2004 roku do 26% w 2005. Co więcej, procent osób deklarujących podjęcie w ostatnim roku pracy społecznej na rzecz organizacji, zwiększył się też we wszystkich pozostałych grupach wiekowych. Kolejne badania pokażą, czy ta tendencja się utrzyma, ale wyniki z 2005 roku przeczą tezie z raportu z 2004 roku, że różnica w poziomie wolontariatu między osobami młodymi a starymi powiększa się.

Te zmiany mają też swoje odzwierciedlenie w danych o statusie społecznym wolontariuszy – mimo, że cały czas największy ich odsetek jest wśród uczniów i studentów, to różnica między tą grupą a pozostałymi (pracujący, bezrobotni, emeryci/renciści itp.) się zmniejsza.

Bardzo wyraźnym czynnikiem wpływającym na poziom zaangażowania w wolontariat jest **wykształcenie**. Im wyższe, tym większa skłonność do pracy wolontarystycznej - ta tendencja utrzymuje się w badaniach w kolejnych latach. Wśród respondentów z wyższym wykształceniem zarejestrowano o 13 % więcej osób nieodpłatnie poświęcających czas na pracę społeczną (w 2004 roku 30%) niż wśród badanych legitymujących się wykształceniem podstawowym (17%).

Wysokie **dochody** (powyżej 1000 zł na jednego członka rodziny) sprzyjają większemu zaangażowaniu w pracę społeczną. Wyższy niż przeciętny jest też odsetek wolontariuszy wśród osób bez dochodu, należy przypuszczać, że do tej kategorii zostali zaklasyfikowani niepracujący uczniowie i studenci.

Kim są darczyńcy?

Najczęściej przekazują pomoc finansową organizacjom osoby **w wieku 36-45 lat**, a także osoby **powyżej 55 roku życia** (odsetek zaangażowanych w filantropię w tych grupach wiekowych sięga 44%) .

Nie budzi zdziwienia, że największy procent darczyńców jest wśród osób najwięcej zarabiających – tych **z dochodem ponad 1 tysiąc zł. na członka rodziny miesięcznie** (połowa to darczyńcy).

Wyniki badania z 2005 roku potwierdzają prawidłowość, która występowała w poprzednich latach zarówno w przypadku filantropii, jak i wolontariatu - im wyższe wykształcenie, tym większa gotowość do pomocy. Finansowo wsparła organizacje lub grupy co trzecia osoba z wykształceniem podstawowym (33%) i niemal co druga **z wykształceniem wyższym** (48%) lub **średnim** (49%).

Częściej środki finansowe na rzecz organizacji i ruchów społecznych lub religijnych przekazują **kobiety** (stanowią 57% darczyńców).

Kim są członkowie organizacji?

Członkostwo w organizacjach lub ruchach społecznych i religijnych częściej deklarują mężczyźni (co czwarty należy do jakiejś organizacji). Wpływ na taki wynik ma z pewnością rozpowszechnione członkostwo w organizacjach ratowniczych (OSP, GOPR, WOPR), do których należą przeważnie mężczyźni.

Różnica między poziomem członkostwa wśród osób z **wykształceniem** podstawowym (20%), a jego poziomem wśród tych, którzy skończyli studia wyższe (30%) w dalszym ciągu jest znacząca, choć od

2004 roku uległa zmniejszeniu.

Wolontariat, filantropia i członkostwo a regiony i wielkość miejscowości

Dane z 2005 roku potwierdzają różnice poziomu aktywności społecznej między regionami Polski zaobserwowane w badaniach z lat poprzednich. Największy odsetek wolontariuszy i darczyńców jest w Polsce Południowo-Wschodniej i Południowo-Zachodniej, zresztą generalnie regiony leżące na południu wydają się być bardziej obywatelskie. Gorzej wypada Polska Północna, Centralna i Wschodnia.

Zarówno poziom wolontariatu, jaki i filantropii najwyższy jest w Warszawie (pokazują to wyniki badań z 2004 i 2005 roku). Można przypuszczać, że tak dobre wyniki Warszawy są związane ze strukturą wykształcenia badanych mieszkańców stolicy – 75% ma średnie lub wyższe wykształcenie, a jak zostało już powiedziane **wykształcenie** jest istotnym czynnikiem wpływającym na poziom zaangażowania społecznego. Nie zawsze jednak aktywność społeczną można tłumaczyć wyższym poziomem wykształcenia. Warto zwrócić uwagę na stosunkowo wysoki poziom wolontariatu na terenach wiejskich, gdzie z kolei największy procent badanych ma wykształcenie podstawowe lub zawodowe (64%).

Tabela 16.

	WOLONTARIUSZE					DARCZYŃCY			CZŁONKOWIE		
	2001	2002	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Procent dorosłych Polaków	10%	11,1%	17,7%	18,3%	23,2	34,4%	39,2%	41,8%	17,5%	20,3%	22,8%
Region zamieszkania respondenta											
Polska Centralna	6,2%	5,9%	9,9%	16,6%	19,5%	25,1%	38,1%	37,1%	11,2%	17,3%	19,1%
Polska Wschodnia	8,8%	20,9%	17,3%	16,5%	21,5%	47,0%	36,3%	36,6%	15,4%	17,8%	16,3%
Polska Południowo-Wschodnia	14,0%	10,5%	27,0%	21,7%	30,7%	44,8%	44,7%	49%	20,9%	22,8%	26,6%
Polska Południowa	8,5%	12,2%	14,8%	18,1%	21,1%	36,2%	43,1%	46,7%	24,8%	21,5%	20,9%
Polska Południowo-Zachodnia	15,9%	9,1%	16,7%	20,6%	27%	17,9%	34,2%	51,5%	18,8%	21,9%	30,3%
Polska Zachodnia	12,7%	10,8%	21,3%	18,7%	24,2%	34,6%	42,7%	41,3%	15,4%	22,9%	21,7%
Polska Północna	7,6%	12,3%	19,6%	17,1%	21,2%	35,3%	34,5%	33,1%	17,6%	19,7%	25,8%

Tabela 17.

	WOLONTARIUSZE		DARCZYŃCY		CZŁONKOWIE	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Procent dorosłych Polaków	18,3%	23,2	39,2%	41,8%	20,3%	22,8%
Wielkość miejscowości						
Wieś	20,1%	26,4%	38,4%	39,5%	20,6%	23,2%
miejscowość do 50 tys.	18,4%	17,8%	38%	40,5%	20%	19,1%
miasto od 50 do 200 tys.	15,7%	22,5%	41,6%	46,2%	19,5%	27,4%
miasto powyżej 200 tys.	15,5%	22,0%	38,6%	41,5%	18,7%	18,2%
Warszawa	25,1%	32,7%	46,3%	52%	28,9%	38%

Kościół

Częstość uczestnictwa w praktykach religijnych jest czynnikiem różnicującym gotowość do bezinteresownej pomocy. Wśród osób **uczestniczących w praktykach religijnych nie rzadziej niż raz w tygodniu niemal 27% wspomogło organizacje społeczne** swoją pracą, zaś niemal **49% przekazało na rzecz organizacji lub ruchów społecznych jakieś środki finansowe** lub dary rzeczowe. Wśród osób uczestniczących w praktykach religijnych rzadziej niż raz w tygodniu odsetek wolontariuszy i filantropów jest niższy – wynosi odpowiednio 17,8% i 34,8%.

8. SKŁONNOŚĆ POLAKÓW DO ALOKACJI 1% PODATKU NA RZECZ ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO

Znajomość mechanizmu 1%

Na początku listopada 2005 roku, niemal dwa lata po wejściu w życie rozwiązania umożliwiającego przekazanie 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego, **co drugi Polak (49,9%) zadeklarował, że słyszał o tej możliwości**. Oznacza to, że przez ostatni rok odsetek Polaków świadomych istnienia tego mechanizmu zwiększył się o 20 punktów procentowych. To spory wzrost, jednak ostateczna ocena poziomu wiedzy Polaków na temat mechanizmu 1% zależy chyba - jak w anegdotycznym pytaniu czy butelka jest do połowy pusta czy do połowy pełna - od wrodzonych skłonności do optymizmu lub pesymizmu. Dodać można tylko, że na Słowacji (według badań z 2002 roku), półtora roku po wprowadzeniu tam mechanizmu alokacji 1%, o możliwości tej słyszało 70%. W obliczu tych danych nawet optymiści nie będą mieli chyba wątpliwości, że akcje informacyjne i kampanie w środkach masowego przekazu są nadal w Polsce bardzo potrzebne – w dalszym ciągu bowiem połowa dorosłych Polaków nie słyszała możliwości przekazania 1% podatków (a ci którzy słyszeli często nie rozumieją tego mechanizmu, jak wskazują deklaracje dotyczące przyczyn nie przekazywania 1% podatku).

Wśród osób **pracujących na stałe lub dorywczo** (a więc potencjalnych podatników) procent deklarujących, że słyszało o możliwości przekazania 1% **nie jest dużo większy** niż w całej populacji – w tej grupie 53% deklaruje, że o niej słyszało. Podatnicy teoretycznie powinni dowiedzieć się o możliwości 1% w momencie wypełniania PIT – bowiem wzmianka o niej pojawia się w samym formularzu. Należy jednak pamiętać, że wiele osób nie wypełnia samodzielnie PIT (robi to za nich zakład pracy, firma, ktoś z rodziny lub znajomych). Ponadto, nawet osobiste wypełnienie zeznania podatkowego nie umożliwia podatnikom nabycia pełnej wiedzy o zasadach przekazania 1%, nie mówiąc już o dostarczeniu argumentów dlatego warto podjąć wysiłek związany z przekazaniem 1% podatku wybranej organizacji pożytku publicznego.

Wiedza o możliwości skorzystania z alokacji 1% nie jest tym samym, co chęć skorzystania z tej możliwości. **W listopadzie 2005 roku tylko 23% Polaków zadeklarowało, że zamierza z niej skorzystać** (w tym 19% bezwarunkowo, a kolejne 4% pod pewnym warunkiem). Oznacza to, że w porównaniu do 2004 roku odsetek Polaków, którzy deklarują chęć przekazania organizacjom 1% podatku **wzrósł o 5 punktów procentowych**. Wśród osób deklarujących, iż już o mechanizmie 1% słyszeli, odsetek tych, którzy zapowiadają, że zamierzają z niego skorzystać jest jeszcze wyższy i wynosi 34%. Jednocześnie **29% Polaków** spełniających podstawowy warunek skorzystania z możliwości 1% - rozliczających się z fiskusem - **deklaruje, że nie zamierza** przekazać 1% swojego podatku. Dodatkowe 14% nie zrobi tego, ponieważ nie odprowadza podatku. 34% respondentów zastanawia się dopiero nad skorzystaniem z opcji 1%.

Jak rzeczywistość weryfikuje deklaracje

Nie należy jednak mieć złudzeń, że deklaracje gotowości przekazania 1% można traktować jako zapowiedź faktycznych działań. Jeśli ktoś jednak miał takie złudzenia, ostatecznie rozwieje je porównanie wyników badania z 2004 roku, zgodnie z którymi 19% Polaków zapowiedziało skorzystanie z możliwości alokacji 1%, z danymi z Ministerstwa Finansów. W 2005 roku z możliwości przekazania 1% podatków **skorzystało 680,5 tys. osób, a więc ok. 2,9% podatników (2,27% dorosłych Polaków** - ponad 8 razy mniej niż to deklarowało w badaniu z 2004 roku). Nie można jednocześnie lekceważyć faktu, że liczba podatników, którzy przekazali 1% podatku rozliczając dochody z 2004 roku jest **ponad 8 razy większa** niż liczba tych, którzy zrobili to w roku poprzednim. Choć jednocześnie kwota, którą przekazali organizacjom pożytku publicznego (41 616 tys. zł) jest **tylko 4 razy większa**, niż ta pochodząca z 1% w 2003 roku. Jest to związane z ze zmianą proporcji między podatnikami płacącymi poszczególne stawki podatku wśród tych, którzy przekazali 1%. W pierwszym roku obowiązywania przepisów o 1% stosunkowo największy był udział podatników o najwyższych dochodach i płacących najwyższą 45% stawkę podatku – 1% ich podatku jest, w przeliczeniu na złotówki, zdecydowanie większy niż 1% podatników z pierwszej grupy podatkowej. Jednak ci ostatni stanowią ponad 95% wszystkich podatników i można przypuszczać, że to o nich przede wszystkim zwiększyła się grupa, która przekazała 1% w 2005 roku.

Być może różnice pomiędzy deklarowanymi w badaniach chęciami skorzystania z mechanizmu 1% i jego faktyczną popularnością nie należy tłumaczyć niewylącznie niestałością respondentów. Można przypuszczać, że pewien wpływ na te dysproporcje miały również utrudnienia, jakie napotykają osoby planujące przekazać 1% podatku organizacjom pozarządowym. Należą do nich przede wszystkim: brak dostatecznej informacji na temat działających organizacji pożytku publicznego oraz konieczność

samodzielnego przekazywania obliczonej w zeznaniu kwoty za pomocą przelewu bankowego lub przekazu pocztowego, a także oczekiwania na zwrot przekazanych w ten sposób środków przez fiskus. Według wyników badania, trudności te zniechęciły do skorzystania z opcji 1% mniej więcej 14% Polaków, którzy mogli z niej skorzystać (słyszeli o mechanizmie 1%, uzyskują dochody, od których odprowadzają podatki, rozliczają się samodzielnie i nie są płatnikami podatku zryczałtowanego).

Kto planuje przekazać 1% na rzecz organizacji?

Gotowość skorzystania z mechanizmu 1% rośnie wraz z wykształceniem. W grupie osób z wykształceniem podstawowym deklaruje ją tylko 12%, średnim ok. 27%, zaś wśród osób z wykształceniem wyższym 35%. Największy odsetek gotowych przekazać 1% jest wśród osób między 26 a 35 rokiem życia (34%).

Źródła informacji o OPP

Procent Polaków, którzy w trakcie badania zadeklarowali, że w 2005 roku przekazali 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego jest trochę wyższy niż to wynika z danych MF i wynosi 4,5% (różnica w granicach błędu statystycznego). Niestety liczebność tej grupy jest tak mała, że trudno wyciągać wnioski na temat cech ją charakteryzujących. Również dane dotyczące źródeł informacji o organizacjach pożytku publicznego, z których korzystały osoby podejmując decyzję komu przekazać 1% podatku, należy traktować z dużą ostrożnością. Nie będzie chyba jednak nadużyciem wskazanie źródeł najbardziej popularnych, a informacje te mogą być ciekawe dla organizacji pożytku publicznego planujących kampanie zachęcające do wsparcia ich 1% podatku.

Dane z badania potwierdzają intuicję o najskuteczniejszych metodach przekonywania – niemal co czwarta osoba, która przekazała 1% podatku twierdzi, że wybrała daną organizację ponieważ **słyszała pozytywne opinie na jej temat od przyjaciół, znajomych, rodziny**, co piąta uległa **osobistej prośbie przedstawiciela organizacji**, 18% deklaruje, że zachęciła ich kampania medialna (plakaty, ogłoszenia w prasie audycje w mediach etc.).

Trochę inny ranking najbardziej popularnych źródeł informacji powstaje na podstawie deklaracji Polaków, którzy deklarują chęć przekazania 1% podatku w 2006 roku. Najwięcej, niemal 40%, wskazało środki masowego przekazu (TV, radio, prasa itd.), na drugim miejscu pod względem częstości wskazań (29%) jest zasięganie opinii znajomych, przyjaciół, rodziny. 17% szukałoby informacji w Internecie lub zadzwoniło na specjalną infolinię.

Tabela 19.

ŹRÓDŁA INFORMACJI O MOŻLIWOŚCI PRZEKAZANIA 1% PODATKU	Procent Polaków
W środkach masowego przekazu (TV, radio, prasa itd.)	39,7
Zasięgną opinii znajomych, przyjaciół, rodziny	27,6
W Internecie lub dzwoniąc na specjalną infolinię	16,8
Zwrócą się o informację do samych organizacji	6,9
Nie będą szukać żadnych dodatkowych informacji – zdecydowali już komu przekażą 1% podatku	5,6
Będą czekać na kontakt od organizacji zabiegającej o 1%	4,3
Inne	6,5

Dlaczego Polacy nie chcą przekazywać 1%?

Na pytanie, dlaczego nie przekazali w 2005 roku 1% podatku na rzecz organizacji odpowiadali tylko ci respondenci, którzy zadeklarowali, że przed badaniem słyszeli o mechanizmie alokacji 1%. Najczęściej deklarowali oni, że nie skorzystali z opcji 1% ponieważ nie wiedzieli, jak to zrobić (15,6%) lub tłumaczyli się zbyt niskimi dochodami, twierdząc, że 1% ich podatku to suma bez znaczenia (13%). Inne często wskazywane powody, to: „zbyt wiele zachodu, formalności” (11%), brak wiedzy o mechanizmie 1% przed terminem rozliczenia podatków za 2004 rok (10%), a także brak możliwości skorzystania z opcji 1%, ponieważ podatnik nie rozlicza się samodzielnie (9,5%). Nieliczni badani tłumaczyli fakt nieprzekazania 1% podatku nieufnością w stosunku do organizacji (4%), zbyt wysokimi kosztami związanymi z przekazaniem 1% (2%), a także płaceniem ryczałtowego, 19% podatku (1%).

Tabela 20.

DEKLAROWANE POWODY NIESKORZYSTANIA Z OPCJI 1%	Procent Polaków
Brak wiedzy o możliwości przekazania 1% (osoby, które nie słyszały o możliwości 1% w dniu badania - 49% - lub w trakcie rozliczania podatku - 4,6%)	53,6
Brak szczegółowej wiedzy, jak przekazać 1% podatku	7,1
Brak dochodów \ pracy, badany nie rozlicza się z fiskusem	6,8
Zbyt niskie dochody <i>żeby ktoś miał z tego rzeczywisty pożytek; 1% mojego podatku to suma bez znaczenia</i>	5,9
Przekazanie 1% wydało się badanemu zbyt absorbujące – <i>za dużo zachodu, bieganiny, formalności</i>	5
Brak możliwości skorzystać z opcji 1%, ponieważ badany nie rozlicza się samodzielnie (robi to za niego zakład pracy lub firma, ktoś z rodziny)	4,3
<i>Nie interesuję się tym, nie czuję takiej potrzeby</i>	3,1
Nieufność w stosunku do organizacji, brak wiary w ich działania – <i>obawiam się, że mój 1% nie zostanie spożytkowany właściwie</i>	1,5
Zbyt wysokie koszty związane z przekazaniem 1%	0,8
Brak możliwości skorzystać z opcji 1%, ponieważ badany jest płatnikiem 19% ryczałtowego podatku	0,5
Inne	5
trudno powiedzieć	4,2

Z kolei Polacy **nieplanujący przekazać 1% podatku w 2006 roku**, zdecydowanie rzadziej - w porównaniu z danymi z 2004 roku - deklarują wprost, że powodem takiego stanu rzeczy będzie brak świadomości lub wystarczającej wiedzy na temat 1%. Choć jednocześnie **o nierozumieniu mechanizmu alokacji 1%** świadczą może fakt, że najczęściej wymienianym przez nich powodem były zbyt małe zarobki (wskazuje na nie 28% Polaków, którzy zadeklarowali, że nie prześlą 1% podatku). Należy przypuszczać, że nie są to osoby, których roczne zarobki nie przekraczają progu kwoty zwolnionej od podatku. Podawany przez nich argument oznacza, że albo kwotę odpowiadającą wartości 1% swoich podatków uważają za niewartą wysiłku związanego z przekazaniem tych pieniędzy organizacji pożytku publicznego albo myślą 1% z filantropią, ponieważ wydaje im się, że przekazanie 1% podatku uszczupli jeszcze ich i tak niskie dochody. Dodatkowo ok. 7% deklaruje wprost, że nie przekazało 1% gdyż „ma własne wydatki” lub „woli przekazać pieniądze konkretnym osobom”, nie biorąc pod uwagę, że nawet jeśli nie prześlą 1% podatku organizacji pożytku publicznego, będą musieli oddać go państwu. Podobnie jak w 2004 roku znaleźli się również tacy, którzy nie są zainteresowani pomocą organizacjom lub wprost deklarują, że im nie ufają i dlatego nie chcą ich wspierać – ok. 17% podaje ten powód tłumacząc, dlaczego nie skorzysta z opcji 1% w 2006 roku.

9. INNE DZIAŁANIA OBYWATELSKIE

Aktywność obywatelska nie przejawia się tylko poprzez działanie w organizacjach pozarządowych lub gotowość do ich wspierania. Badacze społeczni wyróżniają cały katalog postaw i działań, które świadczą o większej lub mniejszej obywatelskości społeczeństwa. W badaniach z 2003, 2004 i 2005 roku zdecydowaliśmy się zapytać dorosłych Polaków także o podejmowanie tego typu działań - świadczących o zainteresowaniu kwestiami społecznymi, a także gotowości do mobilizacji i wspólnego działania w społecznie istotnych sprawach.

Pytania o część tych kwestii znalazły się też w kwestionariuszu międzynarodowego badania European Social Survey, przeprowadzonego w 2002 i 2004 roku w ok. 20 krajach Europy (w tym w Polsce). Dzięki temu wyniki można porównać nie tylko w czasie (niewielkie różnice, w granicy błędu), ale przede wszystkim „w przestrzeni”, a tu różnice są już znaczne.

Tabela 21.

Czy w ostatnim roku... (% odpowiedzi pozytywnych)	Badanie SMG/KRC, Stowarzyszenie Klon/Jawor i Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu			European Social Survey (ESS)			
	2003	2004	2004	Polska		Średnia europejska	
				2002	2005	2002	2005
Kontaktował się Pan(i) z politykiem, urzędnikiem na szczeblu rządowym lub samorządowym	6,6%	5,4%	10,3%	9,6%	7%	16,1%	14,6%
Podpisywał Pan(i) petycję	9,5%	7,8%	12,1%	7,1%	9,6%	23,4%	22,2%
Brał Pan(i) udział w legalnej publicznej demonstracji	2,6%	1,9%	3,9%	1,4%	1,6%	7,2%	7,2%
Brał Pan(i) udział w nielegalnych protestach	1,3%	0,3%	1,5%	0,2%	-	1,1%	-
Uczestniczył Pan(i) w zebraniach dotyczących spraw szerszej społeczności poza miejscem pracy	7%	6,6%	12%	-	-	-	-
Zabierał Pan(i) publicznie głos, dyskutował na zebraniach dotyczących spraw szerszej społeczności	5,8%	5,5%	12,3%	-	-	-	-

Na pierwszy rzut oka widać, że Polska odbiega od średniej europejskiej - niezależnie, czy porównujemy dane z badania ESS czy SMG/KRC, Stowarzyszenia Klon/Jawor i Stowarzyszenia Centrum Wolontariatu (różnice między nimi w granicach błędu statystycznego), potwierdza to też tabela 22. Choć warto zwrócić uwagę, że wyniki z 2005 roku, zwłaszcza te z badania SMG/KRC, Stowarzyszenia Klon/Jawor i Stowarzyszenia Centrum Wolontariatu, świadczą o tym, że liczba obywateli włączających się w różnego rodzaju działania obywatelskie stopniowo się zwiększa

W badaniu ESS respondenci byli też pytani o **gotowość do demonstrowania swoich poglądów** przez „noszenie lub umieszczanie w widocznym miejscu znaczków/nalepek propagujących jakąś kampanie lub akcję”, działania będące wyrazem **świadomych wyborów konsumenckich**, takie jak: „bojkotowanie lub celowe nie kupowanie określonych towarów, produktów” (w 2002 też o : „kupowanie określonych produktów, towarów ze względów politycznych, etycznych lub ekologicznych”), a także **działania w organizacjach i grupach nieformalnych**: „działania w partii politycznej lub grupie obywatelskiej” oraz „działania w innego rodzaju organizacjach lub stowarzyszeniach” (w 2002 też o: „przekazywanie datków pieniężnych na rzecz organizacji lub ugrupowań politycznych”).

Tabela 22.

Czy w ostatnim roku... (% odpowiedzi pozytywnych)	European Social Survey (ESS)			
	Kraje, w których procent pozytywnych odpowiedzi był największy		Kraje, w których procent pozytywnych odpowiedzi był najmniejszy	
	2002	2004	2002	2004
Kontaktował się Pan(i) z politykiem, urzędnikiem na szczeblu rządowym lub samorządowym	Finlandia: 24,4% Norwegia: 23,9% Irlandia: 22,4	Finlandia: 22,8% Norwegia: 21,8% Luksemburg: 21,7%	Polska: 9,6% Portugalia: 11,2% Izrael: 11,6%	Portugalia: 5,4% Polska: 7% Estonia: 9,1%
Podpisywał Pan(i) petycję	Szwecja: 40,8% Szwajcaria: 40,4% Norwegia: 37,1%	Szwecja: 48,7% Norwegia: 38,7% Szwajcaria: 37,7%	Węgry: 4,2% Grecja: 4,6% Portugalia: 6,8%	Grecja: 3,1% Estonia: 4,1% Portugalia: 4,4%
Brał Pan(i) udział w legalnej publicznej demonstracji	Luksemburg: 20,1% Hiszpania: 16,1% Niemcy: 11,4%	Luksemburg: 20,1% Hiszpania: 16,1% Niemcy: 11,4%	Polska: 1,4% Finlandia: 2% Słowenia: 2,7%	Polska: 1,6% Finlandia: 2% Słowenia: 2,7%
Brał Pan(i) udział w nielegalnych protestach	Luksemburg: 3,4% Belgia: 2,4% Włochy: 2,2%	-	Polska: 0,2% Finlandia: 0,3% Portugalia: 0,3%	-

W tabeli 23. przedstawiony jest rankingowi krajów uporządkowanych ze względu na większą niż średnia gotowość do podejmowania poszczególnych działań. Procentowe dane mówią o tym, jak często w poszczególnych krajach procent obywateli podejmujących działania obywatelskie przekroczył europejską średnią (uśredniony wskaźnik na podstawie wyników ze wszystkich krajów biorących udział w badaniu). Dane przedstawione są w procentach, żeby możliwe było porównywanie wyników

poszczególnych krajów w czasie – badania z 2002 i 2004 roku różnią się bowiem liczbą tzw. kategorii obywatelskości, a więc kwestii, o które byli pytani obywatele w celu oceny ich zaangażowania obywatelskiego (np. działania w grupach formalnych lub nieformalnych, udział w demonstracjach).

Tabela 23.

Procent kategorii obywatelskości, w której wynik danego kraju był wyższy niż średnia europejska	ESS 2002 (10 kategorii obywatelskości)	ESS 2004 (7 kategorii obywatelskości)
Norwegia	90%	100%
Austria	b.d.	85%
Szwajcaria	100%	71%
Szwecja	70%	71%
Finlandia	60%	71%
Dania	60%	71%
Hiszpania	40%	71%
Niemcy	70%	57%
Luksemburg	70%	57%
Wielka Brytania	50%	57%
Belgia	80%	14%
Czechy	30%	14%
Grecja	20%	14%
Polska	10%	0
Portugalia	0	0
Słowenia	0	0
Estonia	b.d.	0
Irlandia	50%	b.d.
Izrael	50%	b.d.
Włochy	30%	b.d.
Holandia	20%	b.d.
Węgry	0	b.d.

Biorąc pod uwagę wyniki badań ESS dotyczące gotowości do podejmowania działań obywatelskich, można powiedzieć, że Europa dzieli się na aktywniejszą północ i mniej aktywne południe i wschód (choć wyniki badania z 2004 roku w należącej do południa Europy Hiszpanii pięciokrotnie przewyższały europejską średnią, zaś w „północnej” Belgii przewyższają ją tylko w jednej kategorii). Jednak nie można zapominać, że katalog działań obywatelskich uwzględniony w ramach badania ESS nie wyczerpuje wszystkich możliwych działań obywatelskich, dlatego tezy o większej lub mniejszej „gotowości do podejmowania działań obywatelskich” w poszczególnych częściach Europy nie należy rozszerzać na wszelkie możliwe przejawy obywatelskości.

Kategorią, w której w 2002 roku wynik badania w Polsce przewyższył europejską średnią była filantropia (Polacy częściej niż obywatele 15 spośród 20 zbadanych krajów zadeklarowali, że wspierają finansowo organizacje i ugrupowania polityczne). W 2004 roku w ESS zrezygnowano z pytania o filantropię.

II. Opinie o organizacjach pozarządowych, aktywności społecznej Polaków i ich gotowości do pomocy innym

1. ZNAJOMOŚĆ I KORZYSTANIE Z USŁUG ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Zbadanie wpływu działań organizacji pozarządowych jest trudne, jako że działają one w bardzo różnych obszarach, a formy ich działań wymykają się prostej kategoryzacji. Przyczynkiem do oceny faktycznego oddziaływania sektora pozarządowego mogą być dane prezentowane poniżej.

Z badania prowadzonego w 2005 roku wynika, że niemal 3 na 4 dorosłych Polaków (73%) w ostatnim roku zetknęło się w jakiś sposób z działaniami organizacji pozarządowych i grup (np. słyszało, że działają gdzieś w okolicy, brało udział w organizowanych przez nie imprezach i wydarzeniach, korzystał z ich usług itp.). Najwięcej Polaków zetknęło się z działaniem organizacji zajmujących się

pomocą charytatywną dla osób najuboższych, bezdomnych (38%), pomocą humanitarną i pomocą ofiarom klęsk żywiołowych w kraju i zagranicą (29%), Ochotniczą Strażą Pożarną, GOPR, WOPR i innymi organizacjami ratowniczymi (24%) i organizacjami i ruchami religijnymi, wspólnotami parafialnymi czy misjami (21,5%). Badanych, którzy mieli styczność z organizacjami lub grupami spytano o to, czy w ostatnim roku korzystali oni z ich usług lub produktów (odpłatnie lub bezpłatnie) – potwierdziło to 25,5% dorosłych Polaków – czyli niemal 8 mln. osób. Z usług lub produktów organizacji zajmujących się pomocą charytatywną dla osób najuboższych, bezdomnych w 2005 roku skorzystało ok. 5% badanych, z pomocy organizacji i ruchów religijnych, wspólnot parafialnych, misji 3%, podobnie jak z usług organizacji i grup zajmujących się ochroną zdrowia lub rehabilitacją osób niepełnosprawnych (w tym wspieranie placówek medycznych).

Tabela 24.

ZNAJOMOŚĆ I KORZYSTANIE Z USŁUG ORGANIZACJI LUB GRUP (możliwość wskazania wszystkich typów organizacji/grup, które się zna lub z których działań się korzystało)	Procent Polaków, którzy znają organizację lub grupę ⁹	Procent Polaków, którzy korzystali z działań organizacji lub grup ¹⁰
Organizacje zajmujące się pomocą charytatywną dla osób najuboższych, bezdomnych	38	5,1
Organizacje zajmujące się pomocą humanitarną, pomocą ofiarom klęsk żywiołowych w kraju i zagranicą	29,2	1,7
Ochotnicza Straż Pożarna, GOPR, WOPR inne organizacje ratownicze, itp.	24,2	2,5
Organizacje i ruchy religijne, wspólnoty parafialne, misje	21,5	3
Organizacje zajmujące się ochroną zdrowia lub rehabilitacją osób niepełnosprawnych (w tym wspieranie placówek medycznych)	19,2	3
Organizacje edukacyjne, oświatowe, zajmujące się wychowaniem i opieką nad dziećmi i młodzieżą (w tym komitety rodzicielskie, wspieranie placówek oświatowych i wychowawczych lub ich podopiecznych, stypendia)	15,4	2,8
Organizacje zajmujące się ekologią, ochroną środowiska, opieką nad zwierzętami	14,8	1,8
Organizacje sportowe (np. kluby, towarzystwa i związki sportowe)	12,5	2,4
Organizacje młodzieżowe (np. harcerstwo, związki studenckie)	12	1,4
Wspólnota lokalna, wspólnota mieszkańców (np. komitet osiedlowy, zebrania wiejskie, komitet budowy drogi, kanalizacji, telefonizacji, itp., wspólnota mieszkaniowa, rada mieszkańców itp.)	10,1	1,7
Partie, ugrupowania i ruchy polityczne	9,4	0,7
Organizacje zajmujące się pomocą związaną z uzyskaniem zatrudnienia lub pracą zawodową, w tym pomoc dla osób bezrobotnych, szkolenia zawodowe, zatrudnianie osób o ograniczonych szansach na rynku pracy	8,7	1,3
Organizacje kombatanckie, seniorów, emerytów i rencistów	8,5	0,9
turystyka i rekreacja (np. towarzystwa turystyczne, związki wędkarzy, działkowców, myśliwych itp.)	8,4	1,9
Związki zawodowe i inne inicjatywy na rzecz ochrony praw pracowniczych	8,2	0,8
Organizacje zajmujące się nauką, kulturą lub sztuką (np. wsparcie instytucji kultury, muzeów, zespoły artystyczne, chóry, orkiestry, zespoły taneczne itp.)	7,4	1,1
Organizacje i wspólnoty o charakterze samopomocowym (np. anonimowych alkoholików, bezrobotnych, niepełnosprawnych itp.)	6,4	0,3

⁹ Znają, to znaczy: zetknęli się w ciągu ostatniego roku z działaniami organizacji i grup, np. słyszeli, że działają gdzieś w okolicy, brali udział w organizowanych przez nie imprezach i wydarzeniach, korzystali z ich usług itp.

¹⁰ Korzystali z działań, to znaczy: korzystali usług lub produktów w ciągu ostatniego roku, odpłatnie lub bezpłatnie.

Organizacje kobiece (np. Liga Kobiet Polskich, koła gospodyń wiejskich itp.)	6,3	0,7
Organizacje hobbystyczne (np. związek filatelistów, auto-klub itp.)	4,9	0,5
Spółdzielnie (z wyjątkiem spółdzielni mieszkaniowych)	4,8	0,2
Organizacje zajmujące się walką z korupcją, obywatelską kontrolą działań administracji, zwiększaniem odpowiedzialności polityków przed wyborcami	4,5	0,2
Szerokie ruchy społeczne, akcje o powszechnym zasięgu, kampanie adresowane do szerokich grup obywateli	4	0,5
Organizacje zajmujące się ochroną lokalnych tradycji i zwyczajów, folkloru (np. towarzystwa regionalne)	3,7	0,4
Samorządy i izby zawodowe, cechy, organizacje pracodawców	3,4	0,5
Organizacje i grupy producentów, grupy służące współpracy gospodarczej	3,2	0,4
Formalne lub nieformalne instytucje wzajemnościowe: inicjatywy członkowskie służące wzajemnej pomocy finansowej lub materialnej, oparte na zasadzie wzajemności wśród członków	1,8	0,4
Inne	2,7	0,9

2. OPINIE POLAKÓW O ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH

Wizerunek organizacji pozarządowych nie ulega w ciągu ostatnich lat poprawie – w dalszym ciągu stosunek Polaków do trzeciego sektora jest on w najlepszym razie ambiwalentny, zaś niektóre aspekty funkcjonowania organizacji zostały w 2005 roku ocenione nawet gorzej niż w roku poprzednim. W porównaniu z wynikami z 2004 roku zmniejszył się, na przykład, odsetek Polaków doceniających rolę organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu ważnych problemów społecznych w sąsiedztwie (29%). Rządziej też oceniają oni lepiej organizacje w porównaniu z instytucjami państwowymi - 58% uważa, że „organizacje społeczne na ogół skuteczniej dostarczają pomocy potrzebującym niż instytucje państwowe”. Nieznacznie zwiększył się też procent tych, którzy uważają, że „organizacje społeczne mają ogólnie niewielki wpływ na rozwiązywanie ważnych problemów społecznych w Polsce” – ze stwierdzeniem tym zgadza się 54% obywateli, zaś tylko 16,5% skłania się ku przeciwnej opinii. Sukcesywnie zmniejsza się za to odsetek Polaków, którzy uważają, że „w organizacjach społecznych często dochodzi do nadużyć i prywaty” – z 63% w 2003 przez 57% w 2004 roku, do 53% w 2005 roku. Mniejszy jest też odsetek tych, którzy uważają, że „organizacje są na ogół źle zorganizowane i niefachowe” (30%).

Jak się wydaje (na podstawie analizy różnic między stwierdzeniami „zdecydowanie się zgadzam” a „raczej się zgadzam”), poglądy Polaków na temat organizacji pozarządowych ulegają także pewnej polaryzacji – w ostatnim badaniu zwiększył się zarówno odsetek osób, które zdecydowanie zgadzają się z pozytywnymi opiniami o organizacjach, jak i tych, które wyrażają się o nich w sposób zdecydowanie negatywny.

W 2005 roku zadano Polakom pytania o ich opinię na temat odpłatności za usługi i produkty organizacji. Wyniki obrazują wewnętrzną sprzeczność opinii na ten temat w polskim społeczeństwie. 74% obywateli uważa, że stowarzyszenia i fundacje powinny świadczyć wszystkie swoje usługi za darmo, nie pobierając żadnych opłat, jednocześnie 68% zgadza się, że w celu zdobywania środków na swoją działalność organizacje społeczne powinny móc sprzedawać produkty lub usługi.

Tabela 25.

OPINIE POLAKÓW O ORGANIZACJACH POZARZĄDOWYCH	Procent dorosłych Polaków																	
	2001*	2002*	2003*	2004							2005							
				zgadzam się (w sumie zdecydowanie i raczej)	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Bez znaczenia	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć	zgadzam się (w sumie zdecydowanie i raczej)	zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Ani tak, ani nie	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć	
Organizacje społeczne (stowarzyszenia, fundacje) powinny świadczyć wszystkie swoje usługi za darmo, nie pobierając żadnych opłat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	73,9	35,8	38,2	11,5	5,8	1,2	7,6
W celu zdobywania środków na swoją działalność organizacje społeczne powinny móc sprzedawać produkty lub usługi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	68	22,2	45,7	12,9	5,8	2,7	10,6
Organizacje społeczne na ogół skuteczniej dostarczają pomocy potrzebującym niż instytucje państwowe	-	-	57,7	64,7	12,6	52,1	15,3	7,4	1,1	10,8	58,4	17,6	40,9	19	8,6	2,4	11,6	
Organizacje społeczne (stowarzyszenia, fundacje itp.) mają ogólnie niewielki wpływ na rozwiązywanie ważnych problemów społecznych w Polsce	41	43,5	52,7	52,5	9,1	43,5	17,8	19,2	2,4	9,2	54	15,9	38,1	18,9	14,1	2,4	0,6	
W organizacjach społecznych często dochodzi na nadużyć i prywaty	-	-	63	56,7	15,1	41,7	14,4	13,2	1,5	14,7	52,8	20,3	32,6	15,8	13,5	1,9	16	
Organizacje społeczne pełnią ważną funkcję „patrzac władzy na ręce”	-	-	48,6	50	8,9	41,1	19,8	17,5	2,6	10,8	46,7	13,7	33,1	17,7	18	5,1	12,5	
Organizacje społeczne (stowarzyszenia, fundacje) są na ogół źle zorganizowane i niefachowe.	31,4	27,6	39,3	32	6	26	17,1	31,1	3,8	18,8	30,4	10,1	20,3	23,8	24,5	4,1	17,1	
Organizacje społeczne (stowarzyszenia, fundacje itp.) rozwiązują ważne problemy społeczne w moim sąsiedztwie	28,7	28,1	26,4	33,6	4	29,6	15,7	28,9	9,7	11,9	28,8	5,6	23,2	16	29	12,9	13,5	
Działania organizacji społecznych (stowarzyszeń, fundacji itp.) są teraz bardziej potrzebne niż 5 lat temu	73,5	77,5	69,6	67,4	24,8	42,6	16,5	7,5	0,8	8,2	-	-	-	-	-	-	-	
Jeżeli rząd wywiązywałby się ze swoich zadań, nie byłby potrzebny dodatkowy wysiłek na pracę społeczną.	62,8	70,5	66,2	66,1	23,2	42,9	13,2	11,8	2,4	6,6	-	-	-	-	-	-	-	
Bez organizacji społecznych nie można mówić o dobrze funkcjonującym systemie demokratycznym	-	-	52,6	55,5	11,1	44,5	21,3	8,6	2,3	12,1	-	-	-	-	-	-	-	

* W sumie odpowiedzi zdecydowanie się zgadzam i raczej się zgadzam.

3. ZAUFANIE I GOTOWOŚĆ DO POMOCY INNYM

Wolontariat i filantropia to cały czas zjawiska nie w pełni zakorzenione w polskiej rzeczywistości (choć ich tradycja jest w Polsce długa). Mimo, że 73% Polaków miało w ostatnim roku styczność z organizacjami pozarządowymi, wydaje się że często są to kontakty bardzo powierzchowne. Dlatego oceniając gotowość Polaków do pomocy innym czy podejmowania działania na rzecz swojej społeczności lokalnej, warto się też przyjrzeć ich ogólnym postawom i poglądom, abstrahując od chęci włączenia się w działania sektora obywatelskiego czy opinii na jego temat.

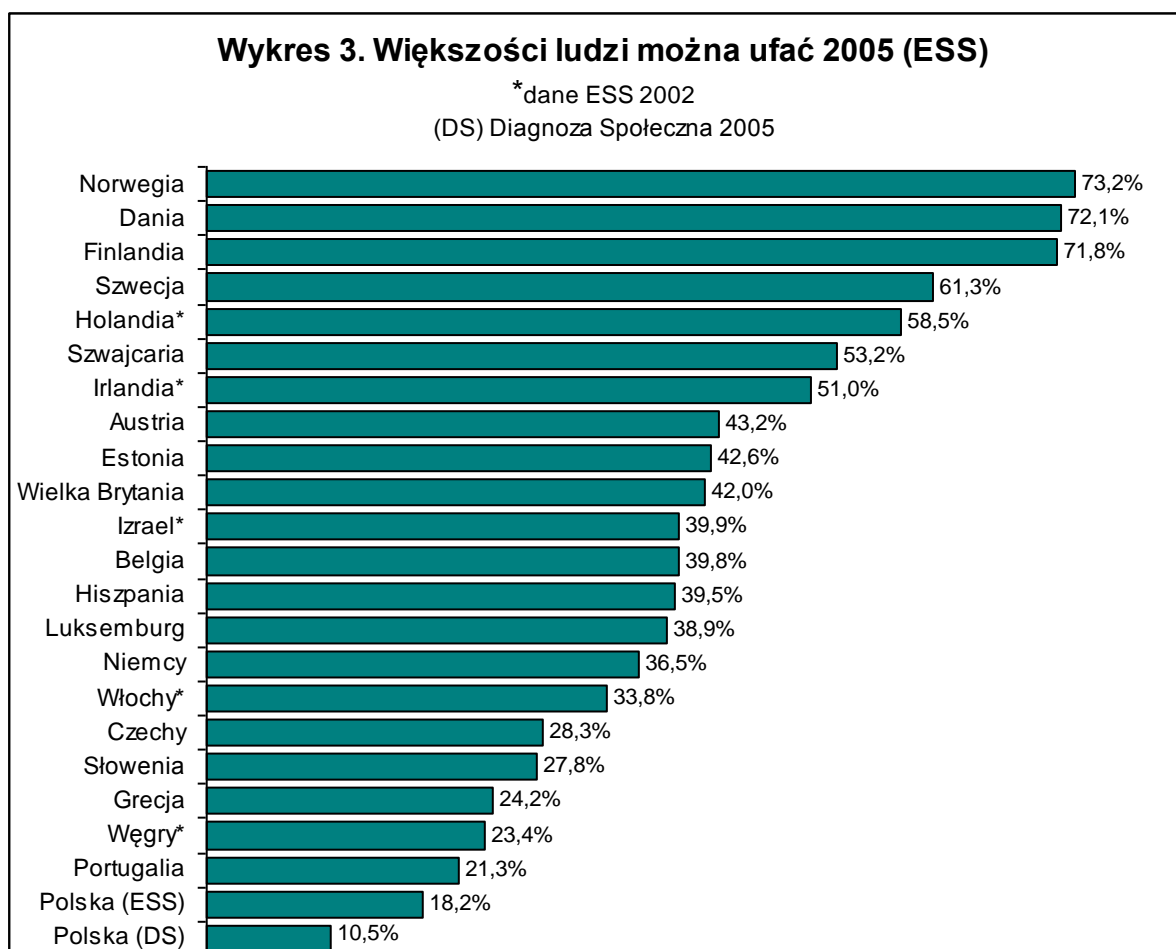
Z badania przeprowadzonego w 2005 roku wynika, że Polacy nie mają wątpliwości, że każdy człowiek ma moralny obowiązek pomocy tym, którzy znaleźli się w potrzebie – z tak sformułowaną opinią zgadza się 84% badanych (w tym ponad połowa zgadza się zdecydowanie). Jednocześnie 61% uważa, że "ogólnie rzecz biorąc mało troszczą się o sprawy, które nie dotyczą osobiście ich lub ich najbliższych", a więc w swoich kontaktach z osobami spoza rodziny rzadko pamiętają o moralnym obowiązku pomocy innym. Z drugiej strony niemal tyle samo badanych (59%) zgadza się, że Polacy są gotowi do bezinteresownej pomocy tym, którzy takiej pomocy potrzebują. Można jednak przypuszczać, że ta gotowość nie przekłada się automatycznie na działanie – ze stwierdzeniem „w mojej okolicy sąsiedzi często sobie pomagają” zgadza się 47% badanych, przy czym jednak tylko 12% zgadza się z nim „zdecydowanie”.

Tabela 26.

ZAUFANIE I GOTOWOŚĆ DO POMOCY	Procent dorosłych Polaków														
	2003 *	2004							2005						
		zgadzam się (w sumie zdecydowanie i raczej)	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Bez znaczenia	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć	zgadzam się (w sumie zdecydowanie i raczej)	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Ani tak, ani nie	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć
Każdy człowiek ma moralny obowiązek pomocy tym, którzy znaleźli się w potrzebie.	80,1	80,6	28	52,5	9,2	5,2	0,2	4,9	84	45,2	38,9	9,1	2,6	0,8	3,4
Ogólnie rzecz biorąc Polacy mało troszczą się o sprawy, które nie dotyczą osobiście ich lub ich najbliższych (rodziny, krewnych)	-	-	-	-	-	-	-	-	61,6	20,5	41,1	15,5	14,9	2,3	5,7
Osoby pracujące społecznie mogą zaoferować coś, czego nie może dać płatny personel	57,5	61,4	13,7	47,8	16,8	9,4	1,8	10,6	60,6	18,6	42	16,9	9,2	1,9	11,4
Ogólnie rzecz biorąc Polacy są gotowi do bezinteresownej pomocy innym, którzy pomocy takiej potrzebują	61,6	63,8	12,4	51,4	10,3	15,9	3	7,1	58,7	14,6	44,1	17,3	14,1	3,9	6,1
Ogólnie rzecz biorąc Polacy potrafią porozumiewać się między sobą pomimo różnic jakie ich dzielą	-	-	-	-	-	-	-	-	56,1	13,5	42,6	18,4	16	3,4	6,1
Zwykle zakładam, że ludzie, których spotykam na swojej drodze są uczciwi i mają dobre intencje	-	-	-	-	-	-	-	-	55,8	13,8	42	18,9	17,1	4,1	4
W mojej okolicy sąsiedzi często sobie nawzajem pomagają	-	-	-	-	-	-	-	-	47,3	12,4	34,9	14,2	22,3	9	7,2
Ogólnie rzecz biorąc Polacy są gotowi do angażowania się w sprawy publiczne	58,6	55,5	9,7	45,9	13,9	21,6	2,8	6,2	-	-	-	-	-	-	-

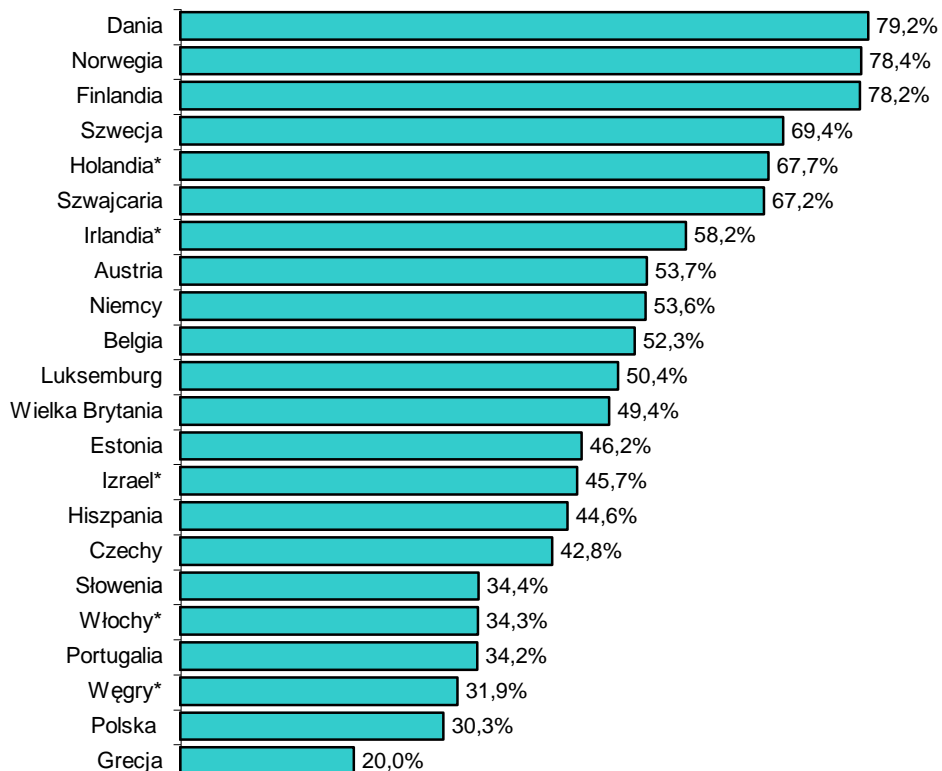
* W sumie odpowiedzi zdecydowanie i raczej się zgadzam.

Jednym z czynników świadczących o sile społeczeństwa obywatelskiego jest poziom tzw. uogólnionego (ogólnego) zaufania między członkami społeczności (przejawiający się m.in. w przekonaniu, że większości ludzi można ufać). Jak wynika z międzynarodowego badania European Social Survey (ESS) 2005, Polska jest krajem o najniższym poziomie tak mierzonego zaufania w Europie - pogląd, iż „większości ludzi można” ufać wyraziło w tym badaniu zaledwie 18% Polaków. Według badania Diagnoza Społeczna 2005 odsetek ten jest jeszcze mniejszy i wynosi 10,5% (wykres). Niemal we wszystkich badanych w ramach ESS krajach (poza Grecją) obywatele częściej są też skłonni przyznać, że bliźni mają dobre intencje - w Polsce uważa tak tylko 30% badanych (wykres). Trudno się dziwić, że taka ocena intencji innych ludzi skutkuje najniższym w Europie procentem deklaracji o tym, że „ludzie zazwyczaj sobie pomagają” - 14% (wykres). Wyniki badania Stowarzyszenia Klon/Jawor, Stowarzyszenia Centrum Wolontariatu w Warszawie i SMG/KRC są zdecydowanie bardziej optymistyczne, wynika z nich, że niemal 56% Polaków sądzi: „ludzie, których spotykam na swojej drodze są uczciwi i mają dobre intencje”, choć tylko 14% badanych zgadza się z tą opinią w sposób zdecydowany (tabela). Różnica między wynikami badań, będąca za pewne konsekwencją różnic w sformułowaniu pytania, może świadczyć o tym, że nieufność i ostrożność Polaków w kontaktach z innymi ludźmi nie jest ugruntowana w ich osobistym doświadczeniu. Wydaje się, że jest to raczej wyuczona (odziedziczona) postawa, wyrażająca się w stwierdzeniu: *mnie osobiście nic złego ze strony innych nie spotkało, ale uważam, że mimo to należy się mieć na baczności*. U podstaw takiego sposobu myślenia kryje się ksenofobiczna obawa przed nieznanym-obcym, po którym można się spodziewać tego, co najgorsze.



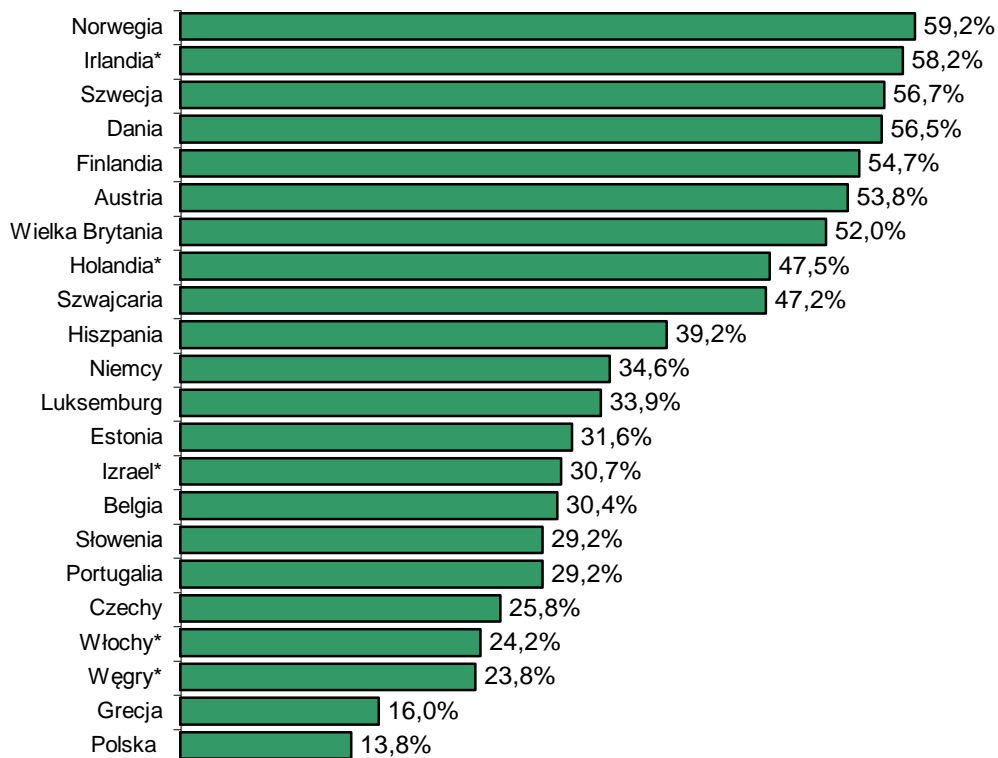
Wykres 4. Większość ludzi ma dobre intencje 2005 (ESS)

* dane z 2002



Wykres 5. Zazwyczaj ludzie sobie pomagają 2005 (ESS)

* dane z 2002



Poglądy wolontariuszy

Z badań wynika, że wolontariat to nie tylko działanie, ale też postawa. Wolontariusze są **bardziej otwarci i częściej ufają innym**.

Co dosyć oczywiste, wolontariusze częściej uważają (myśli tak 70%), że osoby pracujące społecznie mogą zaoferować coś, czego nie może dać płatny personel. Mają także nieco lepsze wyobrażenie o gotowości Polaków do bezinteresownej pomocy innym (że *ogólnie rzecz biorąc są do niej gotowi* sędzi 64%, podczas gdy wśród ogółu Polaków 59%), a także o ich zdolności do porozumienia pomimo różnic jakie ich dzielą (przyznaje to 64% wolontariuszy, a tylko 56% wszystkich Polaków).

Podobną prawidłowość można zaobserwować także na bardziej ogólnym poziomie – badając deklaracje dotyczące zaufania Polaków do innych. Ze zdaniem *zwykle zakładam, że ludzie, których spotykam na swojej drodze są uczciwi i mają dobre intencje* zgadza się 65% wolontariuszy (w tym 23% zdecydowanie) i 56% ogółu Polaków (w tym tylko 14% zdecydowanie). Czynnikiem, który może wpływać na wyższy poziom tzw. „uogólnionego” zaufania wśród wolontariuszy, może być ich własne doświadczenie – 57% z nich twierdzi, że *w mojej okolicy sąsiedzi często sobie nawzajem pomagają* – wśród wszystkich Polaków odsetek ten sięga tylko 47%. Można jednak również przypuszczać, że kierunek zależności jest odwrotny – osoby obdarzające innych zaufaniem częściej skłonne są dostrzegać i doceniać ich działania. Istnienie jakiegoś związku między tymi trzema czynnikami – doświadczeniem wzajemnej pomocy, doświadczeniem pracy wolontariackiej i zaufaniem do ludzi – wydaje się potwierdzać ogólnie intuicje, wydaje się też, że zachodzi między nimi efekt wzajemnego wzmocnienia. Im bardziej doświadczam pomocy innych, tym bardziej jestem gotów ją odwzajemnić (niekoniecznie pomagając tym, którzy mi pomogli, ale wyrównując rachunek w bilansie ogólnoludzkim). Jednak również moja pomoc może być tu impulsem do zmiany postawy moich sąsiadów. Im więcej zachodzi między ludźmi tego typu „bezinteresownych” wymian wsparcia, tym więcej przesłanek, żeby stwierdzić, że inni ludzie mają zazwyczaj dobre intencje, a im głębsze to przekonanie, tym większa gotowość pomocy.

4. ZAUFANIE DO ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH I INNYCH INSTYTUCJI PUBLICZNYCH

Od dłuższego czasu komentatorzy życia publicznego w Polsce podkreślają dystansowanie się obywateli od sfery publicznej. Stosunek (pozytywny lub negatywny) do spraw publicznych może objawiać się różnorako, w badaniach społecznych mierzony jest często poprzez odniesienie do kategorii zaufania lub nieufności. Wydaje się, że nie tylko zaufanie do innych ludzi (omawiane w rozdziale poprzednim) jest czynnikiem stymulującym rozwój społeczeństwa obywatelskiego, ale także zaufanie do instytucji publicznych, a także szerzej – całej sfery publicznej. Choć jednocześnie zaufanie do instytucji publicznych, a zwłaszcza instytucji władzy, jest zależne od zmieniającej się sytuacji politycznej, a także czynników kulturowych i ustrojowych. Wyniki badań pokazują przykłady społeczeństw, w których duże zaufanie do tego typu instytucji (np. rządu) z całą pewnością nie jest raczej dowodem silnego społeczeństwa obywatelskiego (np. Rosja, Chiny). Dlatego bardziej adekwatne dla pomiaru jego siły będą na pewno dane o zaufaniu do instytucji zaufania publicznego, takich jak organizacje pozarządowe czy ONZ.

W 2005 roku (między czerwcem a sierpniem) równolegle w 20 krajach świata przeprowadzone zostało badanie (koordynowane przez GlobalScan Incorporated) na temat zaufania do rządów, międzynarodowych koncernów, dużych firm o zasięgu krajowym, ONZ, a także organizacji pozarządowych. Badanie to prowadzone było już po raz piąty - jego realizatorzy śledzą zaufanie do instytucji publicznych od początku 2001 roku. Od 2005 roku uczestniczyła w nim też Polska. W badaniu zadawano pytanie, czy obywatele ufają, że dana instytucja działa mając na względzie dobro społeczne. Podsumowując wyniki dla poszczególnych krajów od procentu odpowiedzi pozytywnych (świadczących o wierze w dobre intencje instytucji) odejmowano procent negatywnych (będące wyrazem braku zaufania). Jeśli procent badanych przekonanych o dobrych intencjach danych instytucji przewyższał procent osób podejrzewających je o złe intencje, to wynik końcowy był dodatni, jeśli było na odwrót, końcowy wynik był ujemny.

Podstawowy wniosek z badania jest taki, że zjawisko zwiększania się nieufności w stosunku do instytucji publicznych nie jest polską specyfiką - poziom zaufania do rządów narodowych, ONZ, a także międzynarodowych koncernów osiągnął w 2005 roku najniższy poziom od czterech lat, kiedy badanie było prowadzone po raz pierwszy. Spada też zaufanie do pozostałych badanych instytucji – dużych firm o zasięgu krajowym i organizacji pozarządowych, choć nie tak gwałtownie.

Rządy

Od 2004 roku zaufanie do rządu spadło w sposób znaczący w 12 z 16 krajów (wyjątkiem jest Rosja, ciesząca się od 2001 roku rosnącym zaufaniem do rządu). Co więcej, nawet w krajach, gdzie poziom zaufania do rządu się nie zmniejszył, zazwyczaj utrzymuje się na bardzo niskim poziomie.

W 11 na 20 krajów biorących udział w badaniu w 2005 roku wynik zaufania do rządu osiągnął wartość ujemną. Wśród państw o największej przewadze odpowiedzi świadczących o braku zaufania do rządu obok krajów takich jak Brazylia (-56%), Korea Południowa (-50%), Meksyk (-38%) czy Filipiny (-38%) znalazły się kraje dobrobytu o stabilnych systemach demokratycznych - Niemcy (-51%), Włochy (-44%) i Francja (-37). Jednocześnie inne kraje rozwinięte, w których poziom nieufności do rządu w 2005 roku nie był tak wysoki, mają szansę dołączyć do „czołówki” w kolejnym roku, odnotowano tam bowiem gwałtowny spadek zaufania – w Kanadzie o 45 punktów procentowych (z poziomu +28% w 2004 roku do -17%), podobnie w Hiszpanii o 45 punktów procentowych (z poziomu +44% w 2004 roku do -1%) czy w USA, w których cały czas poziom zaufania do rządu jest relatywnie wysoki, o 26 punktów procentowych (z poziomu +46% w 2004 roku do +20%). Na tym tle dane o braku zaufania Polaków do rządu nie wydaje się aż tak szokujące – w połowie 2005 roku poziom nieufności w Polsce był równy temu w Niemczech (-51%), a warto tu podkreślić, że w obydwu krajach kończyła się właśnie kadencja sejmów i trwała kampania wyborcza, co nie było bez wpływu na wyniki badania.

Międzynarodowe koncerny i duże firmy krajowe

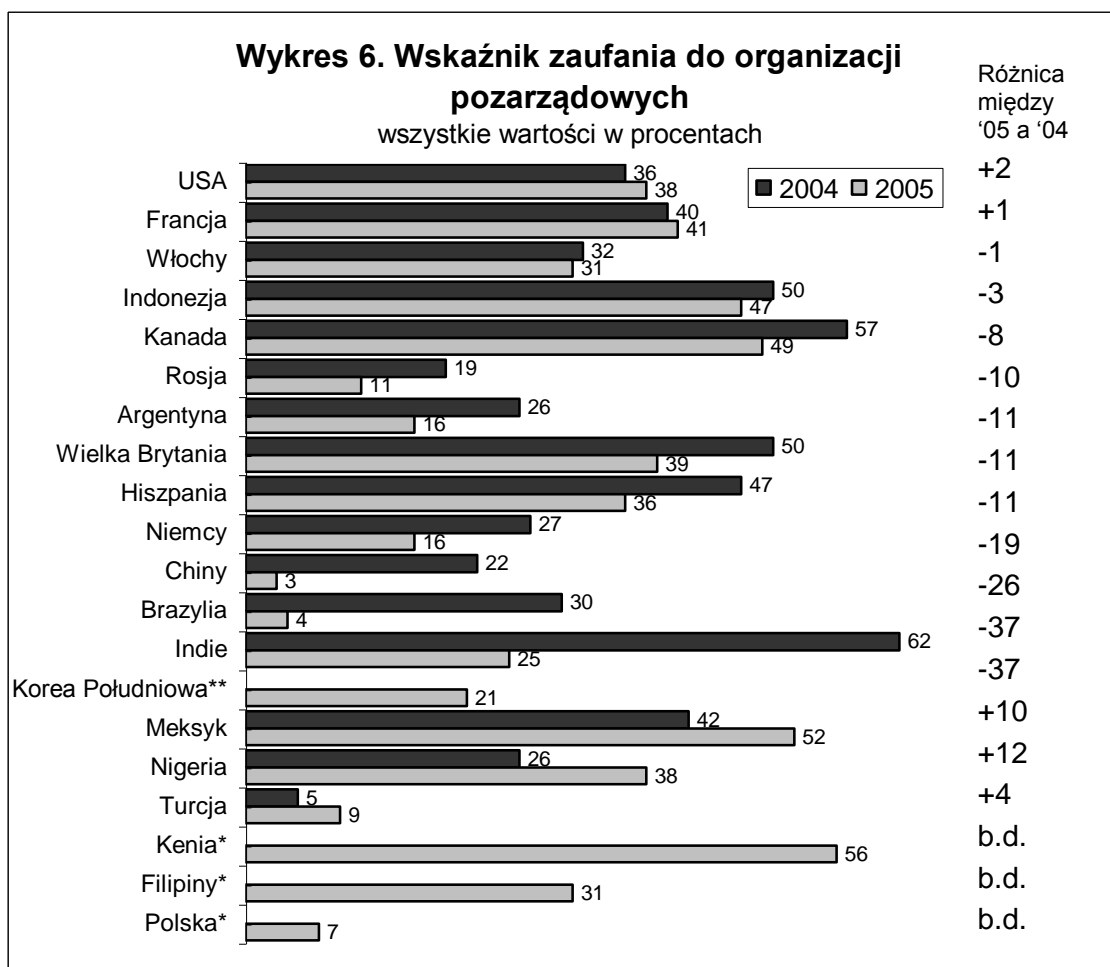
Zaufanie do firm, zwłaszcza międzynarodowych, nigdy (od kiedy zaczęto realizację badań) nie było duże, jednak w ostatnim roku jeszcze się zmniejszyło – średni wynik dla wszystkich badanych krajów wynosi w przypadku zaufania do międzynarodowych koncernów -15% (najniższy ze wszystkich badanych instytucji). W Polsce (podobnie jak w większości krajów Europy zachodniej) międzynarodowe koncerny nie cieszą się zaufaniem (-35%), choć pod względem nieufności wyprzedza Polskę przede wszystkim Rosja (-50%) czy Argentyna (-45%). Zdecydowanie większe zaufanie wzbudzają firmy krajowe – średni wynik dla wszystkich badanych krajów jest w tym wypadku dodatni: +2%, choć jeśli tendencja spadkowa się utrzyma, to w kolejnym roku procent odpowiedzi świadczących o braku zaufania może przewyższyć te mówiące o zaufaniu. Największym zaufaniem firmy krajowe cieszą się w Chinach (+38%), Indonezji (+40%) i Indiach (+31%) i Kenii (+24%) – w krajach tych odnotowano też największe zaufanie do międzynarodowych koncernów - a także Kanadzie (+20), mimo, że w ciągu ostatniego roku spadło ono tam średnio o 18 punktów procentowych. W Polsce nieufność w stosunku do dużego biznesu krajowego jest mniejsza niż w przypadku firm międzynarodowych, ale utrzymuje się na poziomie – 24%.

ONZ

Mimo, że w większości badanych krajów wskaźnik zaufania do ONZ jest pozytywny, to z 12 z 17 krajów odnotowano jego znaczący spadek, średnio o 20 punktów procentowych (największy w Hiszpanii, o 55 punktów procentowych – z +59% do +4%). W Polsce wskaźnik zaufania do ONZ wynosił +22%, a więc przewyższał średni dla wszystkich badanych krajów o 9 punktów procentowych (+13%).

Organizacje pozarządowe

Również zaufanie do organizacji pozarządowych – mimo, że cały czas na dość wysokim poziomie średnio +29% - w ostatnim roku spadło w większości badanych krajów. Szczególnie wyraźny spadek odnotowano w Korei Południowej, Indiach i Brazylii. Dodatkowo, choć we wszystkich badanych krajach procent deklaracji o zaufaniu przewyższają te świadczące o nieufności, wyniki w czterech – Chinach (+3%), Brazylii (+4%), **Polsce** (+7%) i Turcji (+9%) – spadły do poziomu poniżej 10%.



* kraje, w których badanie było po raz pierwszy prowadzone w 2005 roku

** dane porównawcze z 2002 roku

UWAGI METODOLOGICZNE

Badanie typu Omnibus przeprowadzone na reprezentatywnej próbie 1006 Polaków w dniach 7-10 listopada 2005 roku przez firmę SMG/KRC A Millward Brown Company (w ramach badania typu Omnibus) na zlecenie Stowarzyszenia Klon/Jawor i Stowarzyszenia Centrum Wolontariatu w Warszawie.

Badanie wolontariatu i filantropii zostało przeprowadzone w 2005 roku po raz piąty. Regularność prowadzenia badań realizowanych w oparciu o podobną metodologię pozwala obserwować zmiany zaangażowania społecznego Polaków.

Krótkiego komentarza wymaga informacja, że dane przedstawione w tej broszurze podsumowują wolontarystyczne czy filantropijne skłonności Polaków „w 2005 roku”. Stwierdzenie takie jest swego rodzaju uproszczeniem. Badanie było realizowane na początku listopada, zaś większość pytań dotyczyła podjęcia lub niepodjęcia jakiejś aktywności w „ostatnim roku”. Oznacza to, że podczas badania pytaliśmy tak naprawdę o dwa ostatnie miesiące 2004 roku i dziesięć miesięcy roku 2004 (od stycznia do początków listopada). Zdecydowaliśmy jednak, że jesteśmy uprawnieni do pewnego zaokrąglenia, podyktowanego przede wszystkim zwiększeniem czytelności tekstu. Ponadto należy pamiętać, że w badaniu odwołujemy się do ludzkiej pamięci, dlatego też okres, o którym mówią respondenci jest rokiem „w przybliżeniu”, a nie dokładnie okresem dwunastu miesięcy. Z całą pewnością większe zaufanie można mieć do dokładności odtworzenia w pamięci respondentów okresu „ostatniego miesiąca” (pytanie o ostatni miesiąc ma na celu doprecyzowanie czasu poświęconego na wolontariat).